

STREEKARCHIEF NASSAU-BRABANT

OMVAT DE GEMEENTEN:

Dinteloord en Prinsenland - Fijnaart en Heijningen - Halsteren - Hooge en Lage Zwaluwe - Huijbergen - Klundert
Nieuw-Vossemeer - Ossendrecht - Oud en Nieuw Gastel - Putte - Rijsbergen - Steenberg - Willemstad
Woensdrecht - Wouw - Zevenbergen - Zundert

19 NOV. 1987

Aan het gemeentebestuur van Dinteloord
en Prinsenland,
Postbus 6,
4670 AA DINTELOORD.

Uw kenmerk

telf. 16 november 1987

Ons kenmerk 564/87 vD.

Datum

17 november 1987

Onderwerp Naamgeving gemeente.

Geachte heer Baks,

Op uw verzoek stelden wij een onderzoek in naar de schrijfwijze van de gemeentenaam rond 1950. Een besluit van de raad of van het college van burgemeester en wethouders ter zake werd niet aangetroffen. Aan de hand van indices op de raadsbesluiten (periode 1918-1952) en aan de hand van de notulen van burgemeester en wethouders (1946 en 1948) is daarnaar gezocht.

Afgaande op briefhoofden en de manier waarop het gemeentebestuur zelf de naam gebruikte, kan het navolgende worden geconcludeerd.

Ruwweg vanaf c. 1920 is hoofdzakelijk als gemeentenaam gebruikt: "Dinteloord c.a." (zie copie brief 1921) C.a. is een afkorting van het Latijnse "cum annexis" = met het bijbehorende.

In 1944 geeft de burgemeester als gemeentenaam op "Dinteloord". Ook in het briefhoofd komt dezelfde schrijfwijze voor (copie 24-01-1944). In oktober 1945 is weer sprake van "Dinteloord c.a.", terwijl het briefhoofd "Dinteloord" vermeld.

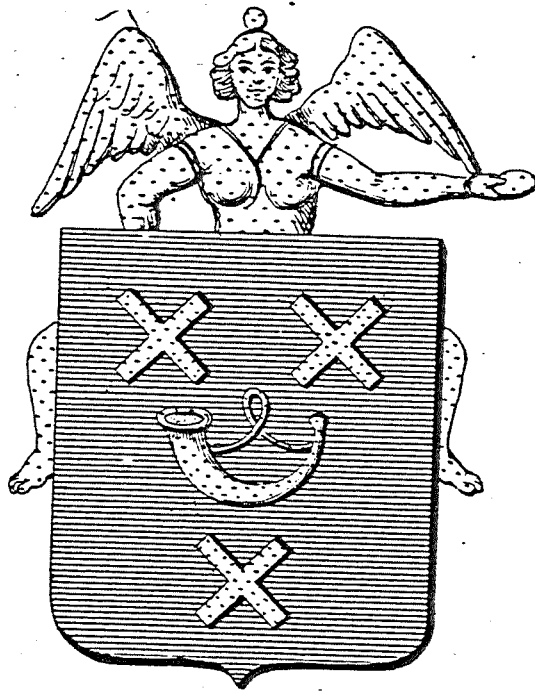
De nieuwe burgemeester, benoemd in 1946, vraagt aan de rijksarchivaris om uitsluitel over de schrijfwijze (1-08-1946). Het antwoord daarop is niet teruggevonden, maar hierna gaat de gemeente briefpapier gebruiken met de naam "Dinteloord en Princeland", maar ook het oude (?) briefpapier "Dinteloord" blijft nog in gebruik. Als variant komt in 1948 nog voor "Dinteloord en Prinsland" (12-02-1948), terwijl in dat jaar tevens de schrijfwijze "Dinteloord en Prinsenland" wordt gehanteerd. Opvallend is verder, dat in de aanhef van de raadsvergaderingen tot en met 6 september 1948 sprake is van "Dinteloord" en daarna "Dinteloord en Prinsenland". Al met al kan ik geen duidelijk antwoord op uw vraag geven. Indien na 1950 geen (raads)besluit is genomen ten aanzien van de gemeentenaam, dan verdient het aanbeveling om alsnog een dergelijk besluit uit te lokken. Mocht daartoe worden overgegaan, dan is onze dienst bereid om met een nader uitgewerkt voorstel te komen.

Voor de archivaris,

G.J. van Donschot, assistent.

Bijlage: 7 fotocopieën.

Bezoekadres: Prins Hendrikstraat 4, Zevenbergen, 01680 - 27930
Postadres: Postbus 140, 4760 AC Zevenbergen

DINTELOORD.

34.

Copie vint het v. arts van gesehe
 weg overgegeven by stichting van die van gesehe
 van Dinkloort, als ed. gesehe van Raden van den
 Furstely G. d. d. p. d. van orangie de

Ally dat myn e. gesehe behoeve te dit poudre, nad wat gesehe
 ande colunien die van spindulant mit administratie van instand
 gung sulde, hebbe te gesehe, het en enige mede by wie
 e. te macher, of enige die op andere pladze, worden
 goobservert, en was hi by appellatie gultig omz.

In margine d'esse stont g'apostilleert.

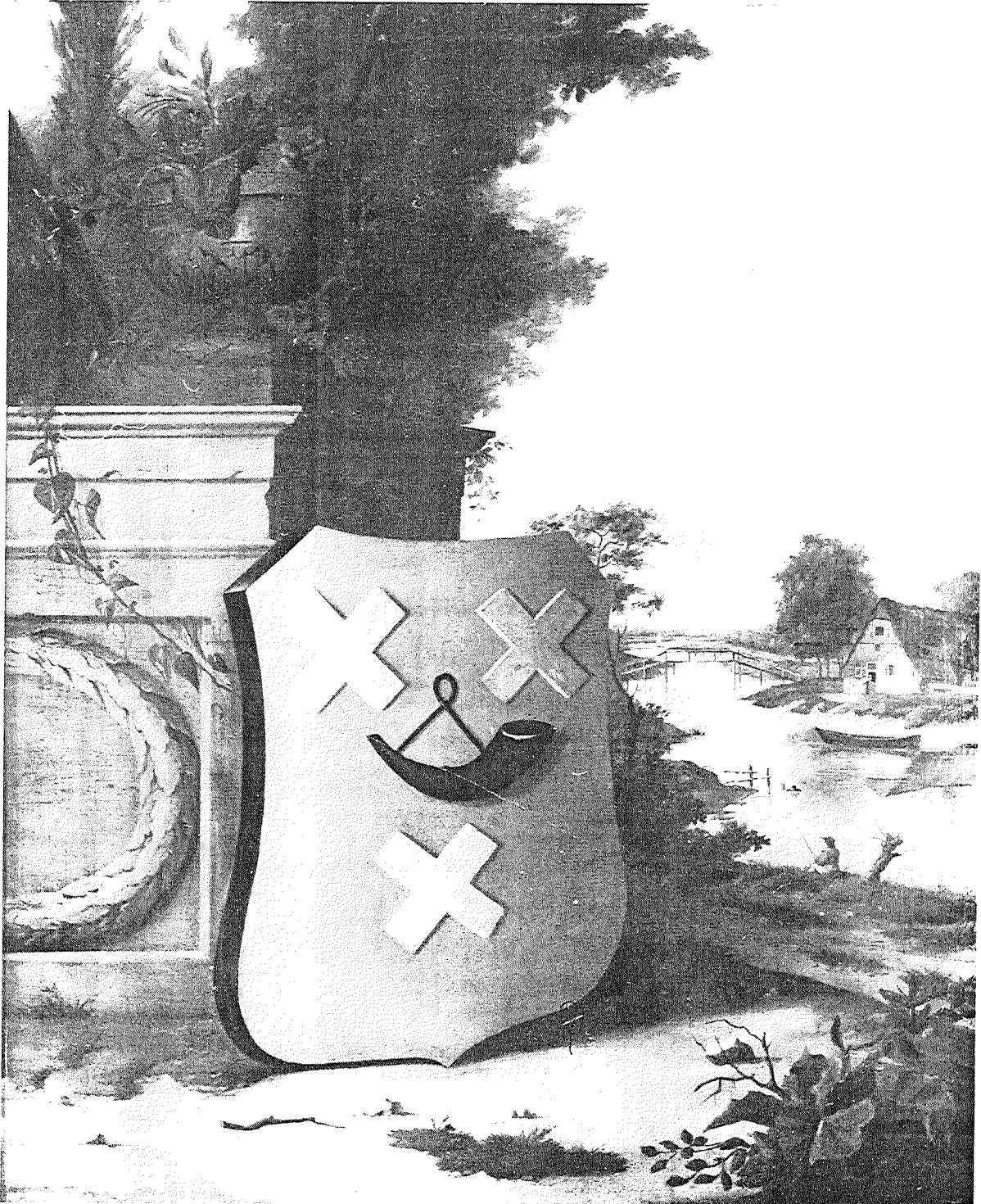
Die intende ande wille van den Furstely G. d. d. ande myn
 bevelde van gesehe weg, die demonstratie te volge, en te
 onderfonde, bringe d'esse dorpe ande lande als sulde gesehe,
 colunien stiel ande intende, als bringe die stad Breda tot wof
 te gebuikt sijn gesehe, ande ginnit appellatie te doze
 wof d'esse ande verbolge, voerde gootblanche d'esse stede
 mitgaden te gebuikt sulde gewishe ande make, te gij
 nade of d'esse, alst bringe die selde stede tot wof te
 gebuikt sijn gesehe, ande voert de demonstratie gesehe
 voor ande wapene om te macher en zegel ande ande
 mitgaden, die wapen van Breda met een postgesehe
 tuffen de drie eunide.

Ouder d'esse copye stont

G'collationeert hezide gij originele wof
 ande abedant la gesehe ande dae in de
 beboude, arwode, bij mij als secretaris
 de gesehe d'esse van Dinkloort oph. vj Augusti
 1606 en was onderly Rofe.

Dinteloord

7. Wapen van het distrikt Prinsenland op een schilderij door F. de Groot, 1805.
Ambtswoning Commissaris der Koningin, 's-Hertogenbosch.

GEMEENTE DINTELOORD EN PRINSENLAND

Westvoorstraat 1
Postbus 6, 4670 AA Dinteloord
tel. 01672 - 3944
Postgiro 10 67 502

tel. met Hoek op 040494 → B & W
verzoek

Aan dhr. Van Ham
Gem. archivaris

Het bijgaande wordt u zonder begeleidend schrijven toegezonden:

- ter kennisneming
- ter ondertekening
- ter inzage
- naar aanleiding van uw brief van _____
- volgens afspraak/verzoek _____
- kan worden behouden
- retour met dank voor inzage
- gaarne zo spoedig mogelijk retour
- verzoek ~~commentaar~~/advies
- verzoeken hierover contact op _____
- verzoeken te behandelen
- verzoeken uit te voeren
- maandag/middag neem ik telef. contact op!

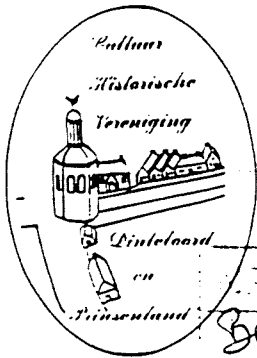
Bij voorbaat dank,

Dinteloord en Prinsenland.

F. van Hoek
Bureau Gnt. Zaken.

Bylagen:

- verzoek Nijen aenwas van Nassau
- Advies Streekarchief N.B.R.

'Nyen aenwas van Nassau'

secr: Westgroeneweg 50, 4671 CN Dinteloord, 01672-2615

Aan
het college van
burgemeester en wethouders
van de gemeente Dinteloord
en Prinsenland
Postbus 6
4671 AA DINTELOORD

Dinteloord, september 1993

Betreft: Uitvoering gemeentewapen.

Geacht college,

Zoals u ongetwijfeld bekend zal zijn is in het onlangs verschenen eerste jaarboek van onze vereniging een artikel opgenomen betreffende het wapen van de gemeente Dinteloord en Prinsenland. In dat artikel wordt aangetoond dat onze gemeente al meer dan 175 jaar een wapen voert dat niet in overeenstemming is met datgene wat in 1606 werd toegekend.

Het bestuur van de "Nyen aenwas van Nassau" alsmede de redactie van het jaarboek doen bij deze een beroep op u stappen te ondernemen om te komen tot een opwaardering van ons gemeentewapen waarbij recht wordt gedaan aan oorsprong en ontwikkeling van het wapen dat met instemming van Philips-Willem aan de jonge jurisdictie van het Prinsenland werd verleend.

Hoogachtend,
de secretaris,
namens de redactie,

Streekarchief Nassau-Brabant

Bezoekadres: Prins Hendrikstraat 4, Zevenbergen, 01680-27930

Postadres: Postbus 140, 4760 AC Zevenbergen

Openingstijden maandag t/m donderdag 9.00 tot 16.15 uur, vrijdag 9.00 tot 12.15 uur.

NR. / AFD. 1.2

INGEK. 20 MAART 1994

Class.no. Paraaf.aid

Het college van burgemeester
en wethouders,
Postbus 6,
4670 AA DINTELOORD.

Ons kenmerk: 80/94j

21 maart 1994

Onderwerp: gemeentewapen

Geacht college,

Naar aanleiding van uw verzoek (ingekomen 16 maart 1994) om advies betreffende de hierbij retour gaande brief van de cultuur-historische vereniging 'Nyen aenwas van Nassau' d.d. september 1993 deel ik u mede mij geheel te kunnen vinden in het voorstel het gemeentewapen te herzien. Ook de heer W.A. van Ham heeft daar in zijn publikatie 'De symbolen van gemeenten in Nassau-Brabant' (Publikaties van het archivariaat Nassau-Brabant nr. 61; maart 1983), waarvan u hierbij een kopie aantreft, al op gewezen.

Daar de heer Van Ham, gemeentearchivaris van Bergen op Zoom, lid van de Noordbrabantse commissie voor wapen- en vlaggenkunde, gespecialiseerd is in deze materie, verwijs ik u naar hem, die bereid is u van nader advies over de samenstelling van het wapen en de daarbij te volgen procedure te adviseren. (p.a. Gemeentelijke archiefdienst, Postbus 35, 4600 AA Bergen op Zoom, 01640 - 41930).

Te dienen

Hoogachtend,

de streekarchivaris,

R.C.M. Jacobs

de gemeenten:

Dinteloord en
Prinsenland

Fijnaart en Heijningen

Halsteren

Hooge en Lage
Zwaluwe

Huijbergen

Klundert

Nieuw-Vossemeer

Ossendrecht

Oud en Nieuw Gastel

Putte

Rijsbergen

Steenbergen

Willemstad

Woensdrecht

Wouw

Zevenbergen

Zundert

Waterschap De
Vierlinghponders

DINTELOORD EN PRINSENLAND

Dinteloord is in 1605 bedijkt als "Dinteloord en Prinsenland."

(1). Het dorp kreeg een eigen bestuur en rechtbank en werd volkomen gescheiden van Steenberg en waaronder het onbedijkte land tot dusverre behoorde.

Het werd op het gebied van de rechtspraak sterk afhankelijk gemaakt van de hoofd- en leenbank van Breda, die op het stadhuis aldaar zetelde. (2). Men ging met machtiging van 6 augustus 1606 gebruik maken van de symbolen van die stad, voornamelijk naar het vijftiende eeuwse kleinzegel. (3). Dat stelde het oude wapenschild van Breda voor, gehouden door een engel. Als kenmerkend symbool werd in het hart van het wapenschild tussen de drie kruisjes een hoorn uit het wapen van het prinselijk geslacht van Oranje aangebracht. (4). Er zijn vier modellen van het dorpszegel bekend waarvan het kleinste alleen het wapenschild vertoont. Daarop is de hoorn naar heraldisch links, actueel rechts, gewend. (5). Op het kennelijk oudste zegel lijkt de engel nog sterk op het model dat op het Bredase voorbeeld staat. (6). Op het volgende zegel zit de engel meer rechtop, waarbij zijn benen, nog met een gewaad bekleed, links en rechts van het schild uitsteken. In de uitgestrekte linkerhand houdt de engel één penning of schijf. (7). Op het laatste model, een klein zegel uit de achttiende eeuw, ziet de engel er koddig uit: de benen zijn nu bloot en de figuur "duikt" als het ware dieper achter het schild, hoewel de benen als die van een marionet lijken op te springen. De penning is groter voorgesteld en een haarknot lijkt eveneens sterk op een aan het hoofd aangebrachte gelijksoortige schijf. (8). Dit laatste zegel vormde de basis voor het gemeentewapen zoals dat in 1817 is vastgesteld, een wat wufte versie voor het toen zo Calvinistische dorp. (9). Het randschrift van genoemde zegels luidt onveranderlijk SIGIL: DINTELOR. I. TERRA: PRINCIPIS. (Zegel van Dinteloord in het land van de Prins). Bij de wapenvaststelling verloor Dinteloord helaas de eigen kleuren en kwamen de rijkskleuren daarvoor in de plaats. Op een schilderij, dat in 1802 voor het distrikt Prinsenland werd vervaardigd ten behoeve van het Departement Hotel (provinciehuis) te 's-Hertogenbosch, komen deze eigen kleuren nog voor: in rood drie zilveren kruisjes, met in het hart een zwart gekleurde hoorn (de hoorn in het Oranjewapen

8. Zegel van Dinteloord, 1641.

9. Zegel van Dinteloord, 1649.

10. Zegel van Dinteloord, c. 1700, afdruk 1793.

11. Zegel van Dinteloord, c. 1750, afdruk 1800.

is eigenlijk blauw met zilveren beslag en een rood draagsnoer). (10). Wapenverbetering zou deze gemeente niet misstaan. Een kuise afbeelding van het gemeentewapen siert het fronton in de voorgevel van het ouder gemeentehuis. De vrolijke beentjes van de engel zijn door kwastjes vervangen!

Slechter trof de gemeente het met zijn vlag. Toen deze in 1965 moest worden vastgesteld volgde de gemeenteraad niet een voorstel van de Stichting voor Banistiek en Heraldiek te Muiderberg, maar stelde een simpel ontwerp van de streekarchivaris als officieel vast.

Dit laatste omvat drie banen, in de verhouding 2:1:2, waarbij de middelste oranje-geel. In het advies van de Stichting waren de oude kleuren (rood met drie witte schuinkruisen) verwerkt alsmede een witte hoorn.

Ook een advies van de Hoge Raad van Adel om de drie schuinkruisjes alsmede de hoorn in geel op een blauwe vlag (dus conform het gemeentewapen) aan te nemen werd niet gevolgd.

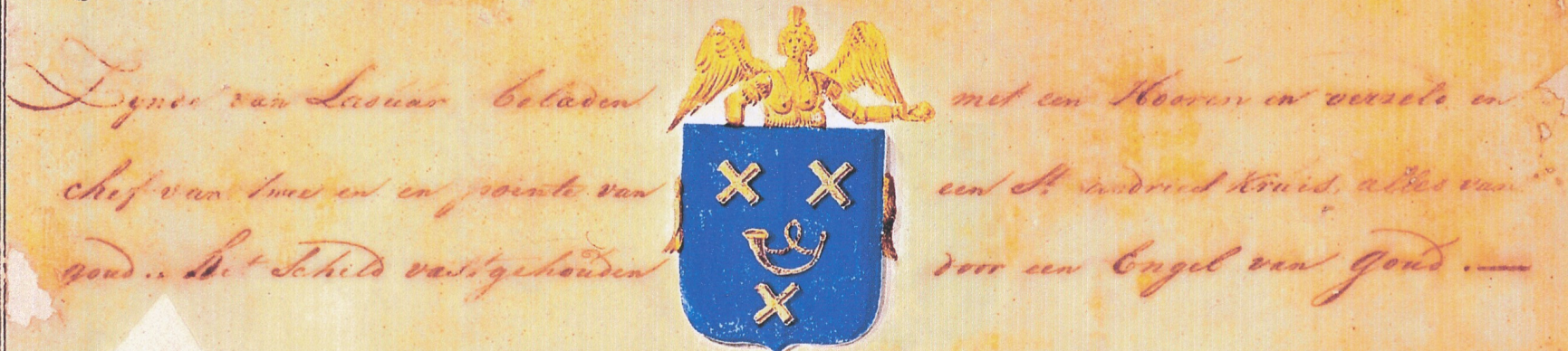
Hiermee bezit de gemeente Dinteloord een volstrekt nietszeggende vlag, die bovendien identiek is aan de vlag welke door de gemeenteraad van Borne acht jaar eerder voor die gemeente was vastgesteld. Op advies van de streekarchivaris besloot het gemeentebestuur het raadsbesluit te handhaven...(11). Herziening, zowel van het gemeentewapen als van de gemeentevlag, het herstel van de oude kleuren, is nog steeds mogelijk.

VAN WEGE DEN KONING.

DE HOOGHE RAAD VAN ADEL, gebruik makende van de magt aan
denzelve verleend, bij besluit van den 20sten Februarij 1816, bevestigt bij
dezen de Gemeente van *Dinteloord*.

ingevolge het, door *hem* gedaan verzoek, in het bezit van het navolgende Wapen:

Gedaan in 'S GRAVENHAGE den *16. July 1817*.

TER ORDONNANTIE VAN DEN HOOGEN RAAD,

J. Wachter van den Secretaris.

W. van Nam: Ter kennisname

GEMEENTE DINTELOORD EN PRINSENLAND

Postbus 6
4670 AA Dinteloord

Bezoekadres:
Westvoorstraat 1

Telefoon 01672-3944
Telefax 01672-4474

uw brief van :
uw kenmerk :
ons kenmerk : 93-2305
datum : 25 april 1994

Aan
"Nijen aenwas van Nassau"
p.a. Westgroeneweg 50
4671 CN DINTELOORD

onderwerp : uitvoering gemeentewapen

Geacht bestuur,

Op bovengenoemde datum heeft u ons verzocht om het gemeentewapen weer in overeenstemming te brengen met het wapen zoals dat in 1606 is toegekend.

Gezien het feit dat het gemeentewapen al 175 jaar in zijn huidige vorm en kleur gebruikt wordt hebben wij besloten niet op uw verzoek in te gaan.

Wij vertrouwen erop u met bovenstaande voldoende geïnformeerd te hebben.

Hoogachtend,

Burgemeester en wethouders van Dinteloord en Prinsenland,
de secretaris, de burgemeester,

A.C. van der Corput

A. Schout

Voor afschrift,
de secretaris van Dinteloord en Prinsenland

Bijl.
Typ.
i.a.a.

BR.001/FH
Streekarchief

mw 14.12.94

CULTUUR HISTORISCHE VERENIGING
"NYEN AENWAS VAN NASSAU"
Secr. J. Theunissen
Westgroeneweg 50
4671 CN DINTELOORD

Dinteloord, 2 december 1994

Aan de Noord-Brabantse Commissie voor Wapen en Vlaggenkunde
Secr. Purmerstraat 14
5628 HE EINDHOVEN

Geachte commissieleden,

Medio 1993 heeft de Cultuur Historische Vereniging "Nyen aenwas van Nassau" een schrijven gezonden aan het college van Burgemeester en Wethouders van de gemeente Dinteloord en Prinsenland met het voorstel de kleurstelling van het gemeentewapen terug te brengen naar de oorspronkelijke staat van voor 1817.

Het verzoek werd echter door het college niet ingewilligd.

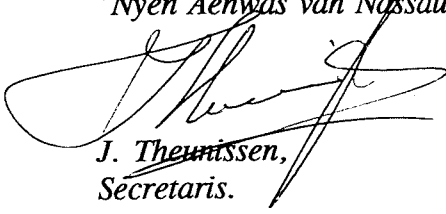
Daar het bestuur van de "Nyen aenwas van Nassau" van mening is dat recht gedaan dient te worden aan de historie van het gemeentewapen, wendt zij zich tot u met de vraag om in deze zaak uw stem te laten horen.

Bijgaand zenden wij u een exemplaar van ons jaarboek 1993, hetwelk een artikel over de geschiedenis van het wapen bevat en 2 kopieën van de correspondentie met het college van Burgemeester en Wethouders.

Indien dit schrijven daartoe aanleiding geeft, dan is de heer F.R.H. Geers, Johan Frisolaan 14, 4671 GG Dinteloord, tel.nr. 01672-2032, bereid u een nadere toelichting te geven.

Het bestuur ziet uw reactie met belangstelling tegemoet en zij is u bij voorbaat zeer erkentelijk voor uw medewerking.

Namens het bestuur van de
Cultuur Historische Vereniging
"Nyen Aenwas van Nassau",

J. Theunissen,
Secretaris.

Bijlagen: 1 jaarboek
2 kopieën correspondentie B & W

NOORDBRABANTSE COMMISSIE VOOR WAPEN- EN VLAGGENKUNDE

van de Stichting Brabants Heem

secretariaat:

Purmerstraat 14,
5628 HE Eindhoven,
040-387911.

Cultuur Historische Vereniging 'Nyen Aenwaes van Nassau'
t.a.v. J. Theunissen, secretaris
Westgroeneweg 50, 4671 CN Dinteloord.

Uw kenmerk: .

Ons kenmerk: WB/DIN/2

Datum: 21 december 1994

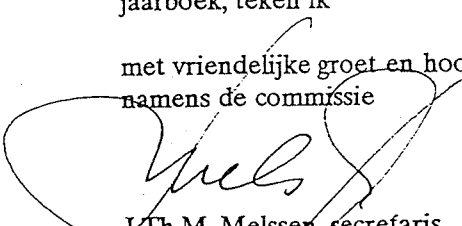
Onderwerp: gemeentewapen

Geacht bestuur,

Hierbij doe ik u een kopie van het schrijven van de commissie aan het college van b & w van Dinteloord toekomen.

In de hoop dat dit schrijven aan uw verwachtingen voldoet en u dankend voor het toegezonden jaarboek, teken ik

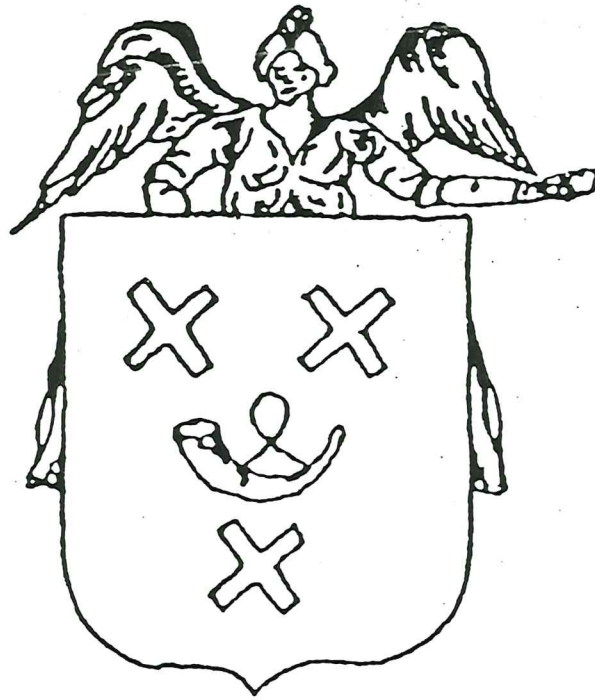
met vriendelijke groet en hoogachting,
namens de commissie

J.Th.M. Melssen, secretaris

P.S. Is het mogelijk van het 'bevel' uit 1606 een fotocopy van het origineel te ontvangen ?

Cultuur Historische Vereniging
"Nieuw Aenwas van Nassau" (Dinteloord & Prinsenland)
Jaarboek I (1993)

HET WAPEN VAN DINTELOORD EN PRINSENLAND
DE VROEGE GESCHIEDENIS VAN WEST-BRABANT
F.R.H. Geers

INLA

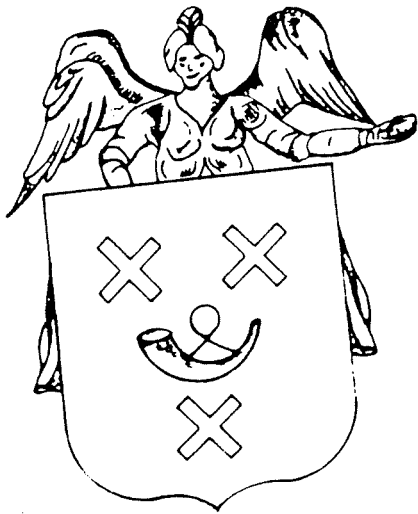
Het wapen van onze gemeente siert de voorgevel van ons gemeentehuis. Ook op gemeentelijke stukken treft U het aan.

Hoe is dit wapen tot stand gekomen?
Wat is de geschiedenis ervan?

Op de burgemeesterskamer van het gemeentehuis hangt een keurig ingelijste verklaring, gedateerd 16 juli 1817, waarin de Hoge Raad van Adel onze gemeente bevestigde in het bezit van haar wapen.

VANWEGE DEN KONING

De Hooge Raad van Adel, gebruik makende van de magt aan denzelfden verleend, bij besluit van den 20sten Februarij 1816, bevestigt bij dezen de gemeente Dinteloord ingevolge het door haar gedaan verzoek, in het bezit van het navolgende wapen:

zijnde van lazuur, beladen met een hooren en verzeld en chef van twee en en pointe van een Sint Andries-kruis, alles van goud, en het schild vastgehouden door een engel van goud.

Gedaan in 's-Gravenhage, den 16 July 1817.

Fig.1. Gemeentewapen van Dinteloord en Prinsenland.

Uit de tekst kan worden begrepen dat het gemeentebestuur destijds een verzoek tot erkenning van het wapen heeft ingediend en tevens dat Dinteloord al lang over een wapen beschikte. Onderzoek heeft aangetoond dat onze gemeente vrijwel vanaf het begin, kort na de bedijking van de Prinslandse Polder (160) in het bezit is geweest van een wapen dat ontleend en afgeleid was van het wapen van de stad Breda, waaruit de conclusie mag worden getrokken dat de Dinteloordse wapen reeds voor zijn invoering een ontwikkeling had doorlopen.

Wanneer ons wapen en dat van Breda naast elkaar worden gelegd, dan is het een afspiegeling in te lezen van wat er zich in grote lijnen in de West-Brabantse geschiedenis heeft afgespeeld. Willen we de oorsprong van het wapen achterhalen en de ontwikkeling volgen, dan moeten we de vroege geschiedenis van Breda in dit artikel opnemen.

Gezien het feit dat de historie van Breda, vooral in de eerste eeuwen van de bestaans van de stad, ten nauwste samenhangt met geheel West-Brabant is dit een aanleiding om wat uitgebreider op de vroege geschiedenis in te gaan. Hierbij wordt de ontwikkeling van het wapen als een rode draad door het verhaal lopen.

Om op de eerder gestelde vragen antwoord te kunnen geven moeten we terug gaan tot in het grijze verleden, vrijwel tot aan de donkere middeleeuwen.

DE OUDSTE TIJDEN

Het begin is zeer onduidelijk. West-Brabant heeft een tijdlang deel uitgemaakt van het Hertogdom Lotharingen. Of toen in de praktijk de grenzen ten opzichte van Zeeland, Vlaanderen en Holland zijn vastgesteld is onwaarschijnlijk. Het was ook eigenlijk niet aan de orde omdat er vanuit die gewesten geen belangstelling voor bestond. In de loop van de 11e en 12e eeuw kwam het Hertogdom van Brabant tot ontwikkeling. Het breidde zich geleidelijk uit en op een zeker moment werd West-Brabant door de Hertog van Brabant tot zijn territorium gerekend.

Ook toen werden er geen grenzen vastgesteld, zodat eventuele aspiraties van anderen niet direct als inbreuk op Brabantse rechten beschouwd konden worden.

Wanneer de overgang van Lotharingen naar Brabant heeft plaatsgevonden is niet duidelijk. Men veronderstelt dat West-Brabant vanaf ca. 1100 tot het Hertogdom Brabant werd gerekend.

In die tijden was West-Brabant zeer dun bevolkt. De Hertog van Brabant met een ontwikkelingspolitiek hebben toegepast, want in vrij korte tijd (1120-1150) ontstaan een aantal vestigingen, zoals Zundert, Rijsbergen, Etten en Nispen.

Het tegenwoordige kleigebied, de polderstreek, was een groot veengebied doorsneden door kreken. Hoewel er in principe bewoning mogelijk was, mocht we er van uitgaan dat het niet of nauwelijks bewoond was. Van bevolkingsschaarste was immers geen sprake. De schaarse bevolking van West-Brabant bestond vrijwel geheel uit mensen die als horige of lijfeigene bezit waren van een feodale heer, die bepaalde waar ze zich moesten vestigen. De weinige vrije mens-

okken naar de opkomende steden in Vlaanderen en Brabant en zullen zich bij voorkeur niet in het veen hebben gevestigd. Ten noorden van dit gebied, aan de overkant van wat nu het Hollandsch Diep is, lagen de landen van de Graaf van Holland.

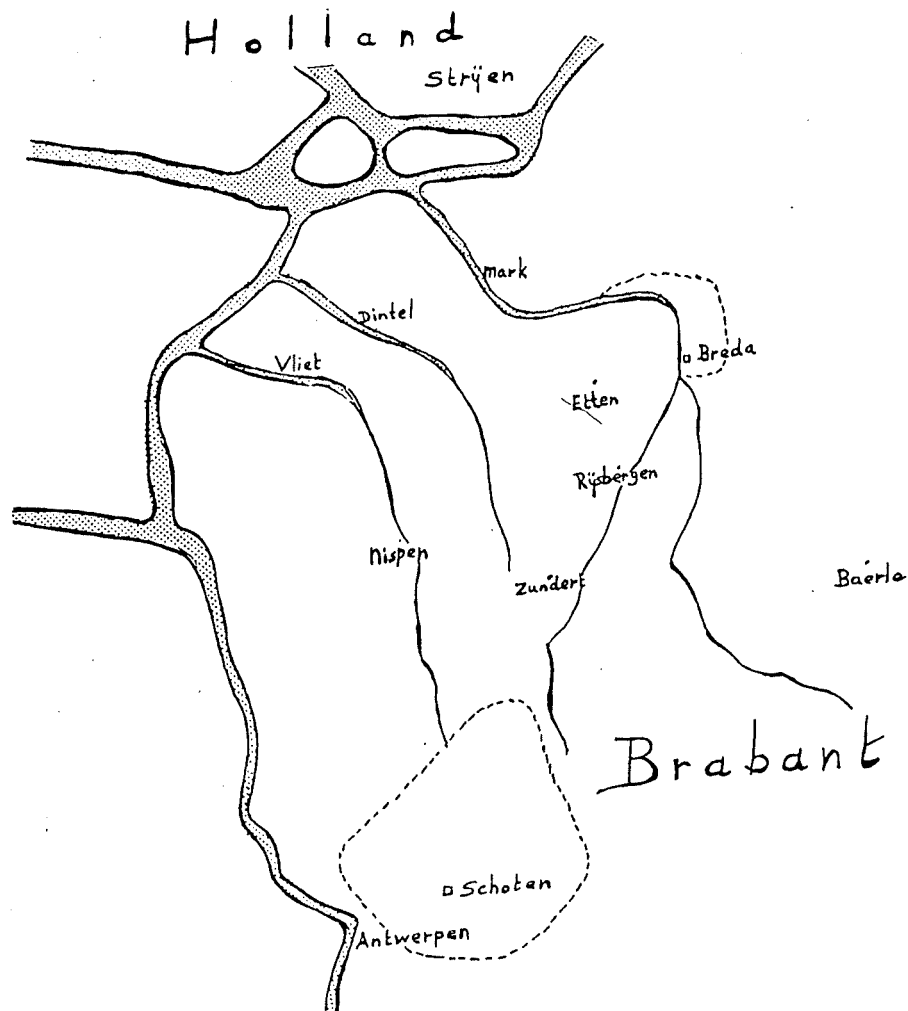

Fig.2. West-Brabant in het jaar 1190.

Zoals eerder vermeld, valt het ernstig te betwijfelen of die grens reeds officieel was vastgesteld. Veeleer kan men denken aan iets als een status quo: men respecteerde aan beide zijden een bepaalde situatie, waarbij het denkbaar is dat de tijd nog niet rijp was voor het aftasten van verdere mogelijkheden.

Dit is een tijdlang goed gegaan totdat omstreeks 1195 de Graaf van Holland, Dirk VI, de stoute schoenen aantrok en in Brabant een gebied in bezit nam. Hij gaf het in leen aan Willem en Hugeman van Strijen.

Deze twee waren Heren van Strijen, een Heerlijkheid gelegen in de tegenwoordige Hoekse Waard, waarvan het centrum samenviel met de huidige plaats Strijen.

Het gebied dat zij van de Graaf in leen kregen strekte zich uit van het tegenwoordige Klundert tot in de buurt van Waalwijk. De oude Mark vormde voor een deel de zuidgrens. Dit leengoed zou zich later ontwikkelen tot de Heerlijkheid Zevenbergen.

De Hertog van Brabant heeft in antwoord daarop West-Brabant in leen gegeven aan Godfried van Schoten (1198).

SCHOTEN

De Heerlijkheid Schoten, gelegen ten oosten van Antwerpen, was van oorsprong een domein van de abdij van Lobbes. Het plaatsje Lobbes is gelegen in de omgeving van Charleroi.

De abdij had vele bezittingen die verspreid lagen over België en Noord-Frankrijk. Ofschoon kloosters en abdijen als regel bescherming genoten van de machthebbers heeft Lobbes bijzonder veel problemen gekend en aanmerkelijke gedeelten van zijn bezit allengs verloren zien gaan. Wereldlijke heren ontfermden zich over de domeinen, maar brokkelden ondertussen het bezit steeds verder af.

Het is dan ook waarschijnlijk dat de Heerlijkheid Schoten de opvolgster is van het Lobbes-domein in Schoten en dat de eerste heren zich als voogden ten koste van de abdij hebben verrijkt. Dit moet zich omstreeks 1100 hebben afgespeeld, in de tijd dat Lotharingen zijn autoriteit in deze gewesten zag tanen en Brabant, weliswaar in opkomst, wellicht nog onvoldoende controle had en mogelijk zelfs nog niet tot hier was doorgedrongen. De oudst bekende Heer van Schoten is Engelbert, die kort na 1100 genoemd wordt en waarschijnlijk voor de overname verantwoordelijk was.

Aangezien we de kinderen niet de daden van de ouders mogen aanrekenen, mogen we Godfried van Schoten, die al de derde of vierde generatie na Engelbert was, geen kwaad hart toedragen.

Het domein Schoten omvatte het grondgebied van de middeleeuwse parochies Schoten, Merksem en St. Job in't Goor. In het zuiden reikte het tot Wijnegem, in het westen tot Antwerpen en Deurne, in het noorden tot Ekeren. Ten oosten strekte het zich met een uitstulpende bocht ver over de Antwerpse heide uit tot

in de grenzen van 's Gravenwezel, Brecht en Wuustwezel¹¹. Godfried had daarnaast nog een buitengoed bij Breda, veel bescheidener dan Schoten, maar toch wel zo groot als de huidige stad Breda, Teteringen en Terheijden samen. Uit welke tijd de verbinding Schoten-Breda stamt is niet exact duidelijk, maar deze moet waarschijnlijk geplaatst worden omstreeks 1175¹². In 1180 zou het land van Breda nog vrijwel onbewoond zijn geweest¹³. De Heer van Schoten heeft de verdere ontwikkeling sterk bevorderd¹⁴. Er werd, volgens feodale gebruiken, een hof gesticht met behulp van horigen en lijfeigenen die er vanuit het domein Schoten werden heen gestuurd. Dat hof groeide al op redelijk korte termijn uit tot een sterkte¹⁵.

De Heerlijkheid Schoten lag als twee enclaves, Schoten en Breda, in het gebied van de Hertog van Brabant. Schoten en ook de bezitting Breda bestonden al toen het Hertogdom Brabant zich ging uitbreiden. De Hertog heeft de zelfstandigheid ervan gerespecteerd en Schoten heeft niet moeilijk gedaan. Dit was de situatie toen in 1195 de Graaf van Holland de onbeschreven grenzen overschreed en een gedeelte van het noorden van Brabant in bezit nam (zie figuur 3).

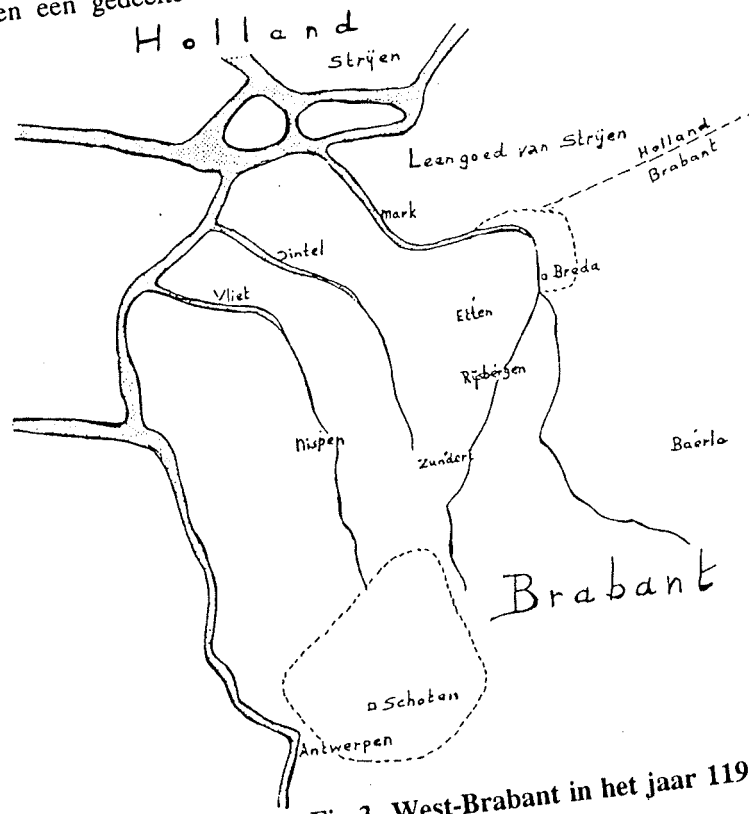

Fig.3. West-Brabant in het jaar 1195.

De Hertog van Brabant heeft geruime tijd nodig gehad om zich een oordeel te vormen hoe adequaat hij op deze situatie kon reageren, waaruit wederom blijkt dat de grenzen niet exact vast lagen.

Voor Godfried van Schoten was de zaak veel urgenter, immers als Holland weinig tegenstand zou ondervinden, zou de Graaf binnenkort weer verder optrekken en in dat geval zou Godfried zijn Bredase hof en domein kunnen verspelen.

Welnu, hij heeft in deze delicate zaak het initiatief genomen en min of meer hoog spel gespeeld door het buitengoed Breda aan de Hertog van Brabant te geschenken aan te bieden¹⁶. Hiermee plaatste hij zichzelf in de sympathie en aandacht van de Hertog.

De laatste heeft deze geste zeer gewaardeerd, begreep in één keer de moeilijkheden waarmee een kleine zelfstandige worstelde en beleende hem onmiddellijk het domein Breda, maar tevens bijna geheel West-Brabant.

Vanwege de strekking van dit artikel kunnen we ons beperken tot het globaal aanduiden van het nieuwe leengoed West-Brabant.

Het gebied dat Godfried van Schoten in 1198 in leen kreeg reikte vanaf de Schelde en de (latere) Eendracht tot ergens tussen Breda en Tilburg. In het noorden vanaf het latere Hollandsch Diep en de grens met het Hollandse leengoed Strijen tot in het zuiden aan een grens die liep van Schoten tot Baarle. Er waren hier en daar uitzonderingen en bovendien bleef het gebied dat de Graaf van Holland had geannexeerd, onverlet. Een aanwijzing dat de Hertog te aanzien van de grenzen voorheen niet sterk stond. Vanaf nu echter was de zaak zeer duidelijk gesteld.

Behalve dat Godfried er in territorium bijzonder op vooruit was gegaan had hij nu, in geval van moeilijkheden, de Hertog achter zich. De Hertog, op zijn beurt had iemand die van dichtbij toezicht kon houden en 'op de winkel passen'.

Deze combinatie bleek al heel spoedig goed te werken, want de Graaf van Holland kon zich niet met de nieuwe toestand verenigen en beriep zich op rechten die hij ten aanzien van Breda meende te hebben¹⁷. Godfried had het dus goed gezien.

De Graaf van Holland organiseerde een legerij en trok op naar Brabant. Daar raakte hij slaags met een aantal vendels Brabanders, moest het onderspit delven en werd gevangen genomen.

Overgebracht naar Leuven begonnen daar de gesprekken en onderhandelingen met de Hertog. In het verdrag van Leuven, 3 november 1200, deed de Graaf ondermeer afstand van zijn aanspraken op Breda¹⁸. Er werd evenwel niet getorn aan het aan Strijen gegeven leengoed.

HET WAPEN

Godfried van Schoten had intussen zijn leengoed aanvaard. Als centrum voor zijn nieuwe gebied koos hij Breda. Vanuit Schoten bracht hij zijn eigen wapen mee: een rood schild met daarop drie zilveren schuinkruizen. Rood en wit, de Brabantse kleuren.

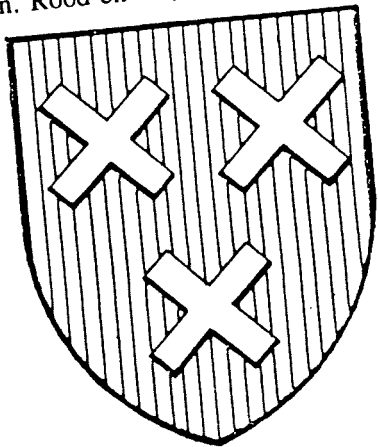

Fig.4. Wapen van Godfried van Schoten gebaseerd op een zegel uit 1203¹⁹.

De schuinkruisjes schijnen te wijzen op hertogelijke afkomst²⁰, waarmee de veronderstelling wordt aangeduid dat Godfried van Schoten geparenteerd was aan de Hertogen van Brabant.

Dit werd het wapen van de elkaar opvolgende Heren van Breda. Zoals gebruikelijk in die dagen werd het wapen van de Heer geleidelijk ook het wapen waarmee de stad, die als bestuurscentrum tot ontwikkeling kwam, zich in officiële stukken presenteerde.

BREDA EN BERGEN

Gedurende ruim 80 jaar had Breda een Heer uit het oorspronkelijke geslacht Schoten. Toen in het jaar 1268 de pas opgevolgde Hendrik V op achttienjarige leeftijd overleed, werd diens oudste zuster Elisabeth Vrouwe van Breda. Zij was gehuwd met Arnoud van Leuven.

Het huwelijk van Elisabeth en Arnoud bleef kinderloos. Elisabeth overleed in 1281. Arnoud verkreeg daarna het vruchtgebruik van de Heerlijkheid. Tijdens diens ernstige ziekte en naderende dood (1287) besloot de Hertog het leengoed Breda te verdelen. Het ligt voor de hand dat Arnoud bij de Hertog heeft aangedrongen op de opvolging zoals die tot stand kwam.

DE VERDELING²¹

Het land van Breda werd in 1287 verdeeld tussen Raso van Gaveren-Liedekerke en Gerard van Wesemael, echtgenoten van de beide zusters van Elisabeth²². Raso van Gaveren kreeg de oostelijke helft met als centrum Breda, Gerard van Wesemael de westelijke helft met Bergen als hoofdplaats. Toch duurde het tot 1290 voordat er van een echt accoord sprake was.

De moeilijkheid betrof vooral het veengebied. Het maakte deel uit van een zeer uitgestrekt veenlandschap dat vrijwel geheel Zuidwest Nederland overdekte en aansloot bij de venen van Zuid-Holland. Het werd lange tijd beschermd door een vrijwel gesloten duinenrij langs de Noordzeekust. Door stijging van de zeespiegel werd de duinenkust steeds meer belaagd om tenslotte te bezwijken. De getijden begonnen door te dringen in het veen, geulen en krekken werden verbreed en tijdens stormweer werden soms hele veenpakketten opgetild die vervolgens bij eb naar buiten dreven.

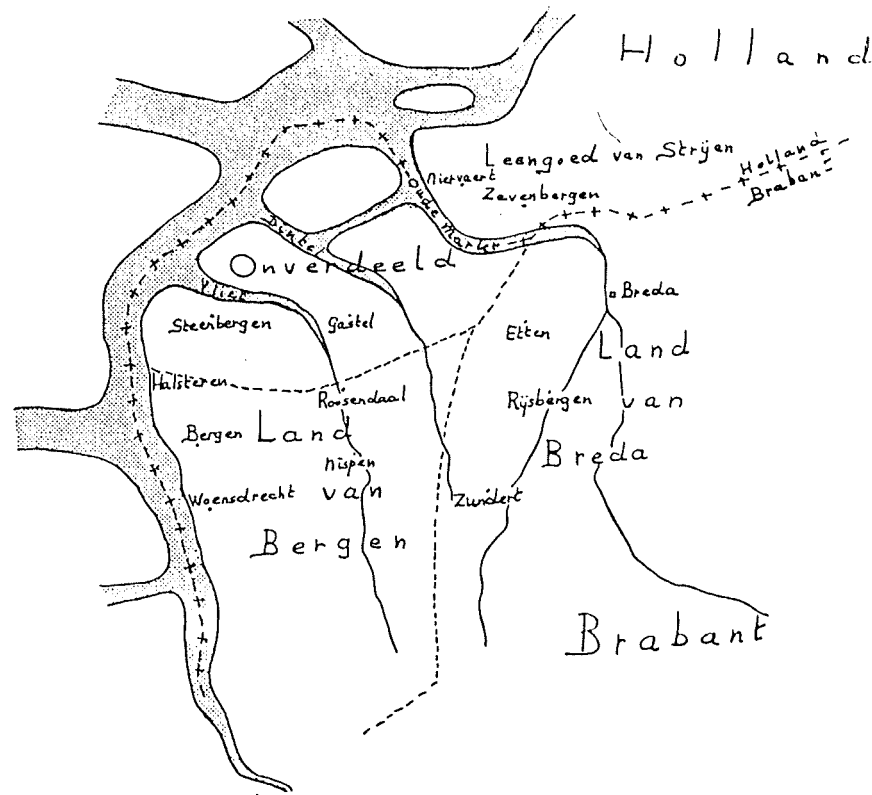

Fig.5. De situatie omstreeks het jaar 1290.

Kortom, de situatie in Zeeland kreeg in eerste aanleg de vorm zoals wij die nu kennen. Deze invloeden begonnen ook tot West-Brabant door te dringen. Het veen werd herhaaldelijk overstroomd, werd dus zout-veen, waardoor de zoutwinning uit veen mogelijk werd. Omstreeks de tijd tot waar wij nu gevorderd zijn (1290) was er bij Steenbergen reeds sprake van 'zelnering'.

Dat het opdringen van het zoute zeewater zeer geleidelijk plaatsvond wordt geïllustreerd door de volgende gegevens.

Bij Barlake, ter hoogte van Standdaarbuiten, wordt zoutwinning voor het eerst gemeld in 1300, terwijl het bij Zevenbergen voor het eerst wordt genoemd in 1346.

Door veenafgraving ten behoeve van de zelnering (zoutwinning) vond op veel plaatsen een verlaging van het maaiveld plaats, waardoor de zee steeds meer greep kreeg op het landschap. Overstromingen deden zich steeds vaker voor, totdat in 1421 de Elisabethsvloed het West-Brabantse veenlandschap drastisch en definitief veranderde en er van toen af gesproken kan worden van een schorrenlandschap dat door kleiafzetting geleidelijk tot ontwikkeling kwam.

Dat dit gebied later zou uitgroeien tot de bijzonder vruchtbare kleistreek van West-Brabant kon in 1290 nog niemand bevroeden. Men beschouwde het veengebied als een onbetrouwbaar territorium en dus werd besloten het buiten de verdeling te houden, de ontwikkelingen af te wachten en het onder beider beheer te plaatsen.

NASSAU KOMT NAAR DE LAGE LANDEN

In de veertiende eeuw is Breda bestuurd door verschillende families. Van 1287 tot 1327 door het huis Van Gaveren-Liedekerke. Vervolgens viel het terug aan de Hertog, die het in 1339 in leen gaf aan Willem van Duvendoerde. De laatste verkocht in 1353 zijn rechten op Breda aan Jan I van Polanen.

Toen Jan II van Polanen in 1394 overleed was zijn dochtertje Johanna zijn erfgename; zij was toen twee jaar oud.

In 1403 huwde Johanna van Polanen met Engelbrecht I van Nassau. Zij was toen elf jaar. In die tijd kwamen kinderhuwelijken wel vaker voor. Engelbrecht was overigens al 33 jaar. Hier begint de Nederlandse tak van het geslacht Nassau.

Breda en de overige bezittingen van Polanen kwamen in handen van Nassau. Eén van de titels van Koningin Beatrix is nog steeds Vrouwe van Polanen.

HET WAPEN

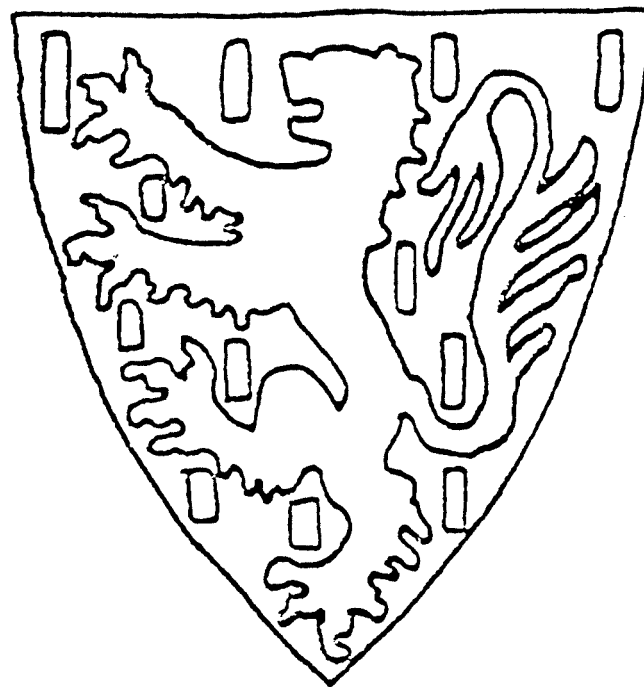

Fig.6. Het 13e eeuwse wapen van Nassau.

Engelbrecht I wordt Heer van Breda en heeft de titel Graaf van Nassau uit Duitsland meegebracht. Hij bleef zijn eigen wapen voeren: een schild in blauw met hierop een leeuw in goud.

Het 'oude' wapen van de Heren van Breda werd nu definitief het wapen van de stad, van het bestuur en de rechtbank.

Niemand kan twee heren dienen. Dit bekende gezegde is na 1290 zeker van toepassing geweest op de dorpen Oudenbosch, Gastel en Steenbergen. De grenzen waren zodanig getrokken dat deze dorpen in het onverdeelde gebied kwamen te liggen. Ze hebben er de nodige problemen mee gehad. Dit heet geduurd tot 1458. Men zal omstreeks die tijd tot de conclusie zijn gekomen dat de stijging van de zeespiegel niet verder doorzette en dat de intussen ontstane situatie reeds enige decennia stabiel was. Bovendien zullen ook de beide Heren de onderlinge meningsverschillen in één keer hebben willen oplossen. Men kwam tot een vergelijk. De grens die werd vastgesteld liep vanaf de Kapelberg,

VERDELING VAN HET TWEE HERENLAND

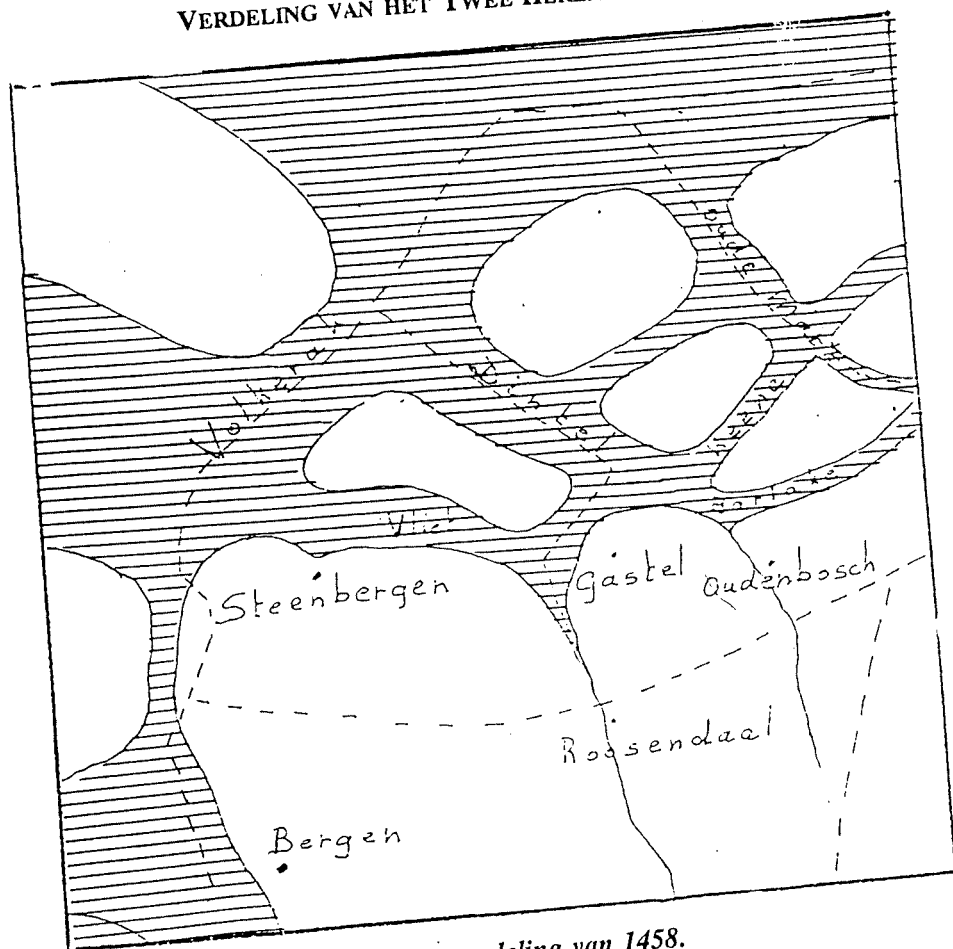

Fig.7. De verdeling van 1458.

waar de oude grens de Vliet kruiste, over het midden van de Vliet, het midden van het Diep van Cackeloo en het midden van de Dintel naar het midden van het Volkerak, waar de grens met Holland lag. Het gebied West en Zuid van deze lijn werd toegewezen aan Breda, Oost en Noord daarvan aan Bergen. Andersom zou logischer zijn geweest, maar naar verluidt zou de Heer van Bergen bijzonder gesteld zijn geweest op de jacht in de omgeving van Gastel en daarvan hangt dan zo'n historische verdeling af!

Het gebied van Steenbergen werd een zelfstandige Heerlijkheid onder de Heer van Breda (zie figuur 7).

HET WAPEN

De stad Breda presenteerde zich intussen al geruime tijd met een eigen wapen. In de loop van de vijftiende eeuw werden aan het stadswapen twee schildhoudende leeuwen toegevoegd, ontleend aan de leeuw in het wapen van Nassau, waarmee de stad zijn band met Nassau tot uitdrukking bracht. Dit is de logische verklaring, die men van verschillende onderzoekers kan vernemen. Van Ham²¹ wijst erop dat een tegenzegel van de stad Breda bekend is, daterend uit 1276, waarop een leeuw is afgebeeld tussen drie schuinkruisjes. Omdat er dan in Breda nog lang geen sprake is van Nassau, moet hier de Brabantse leeuw zijn bedoeld.

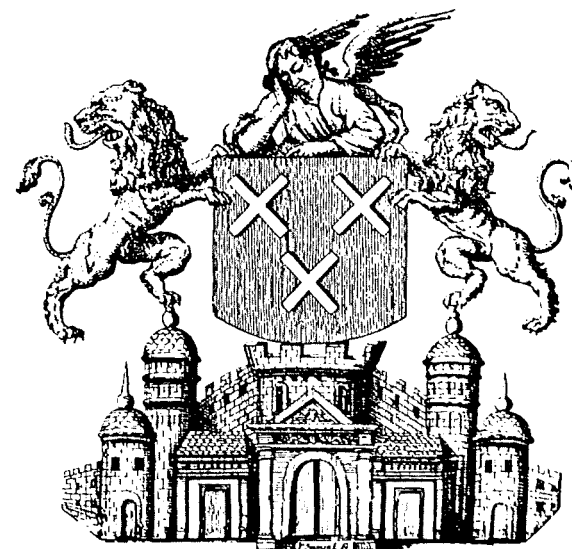

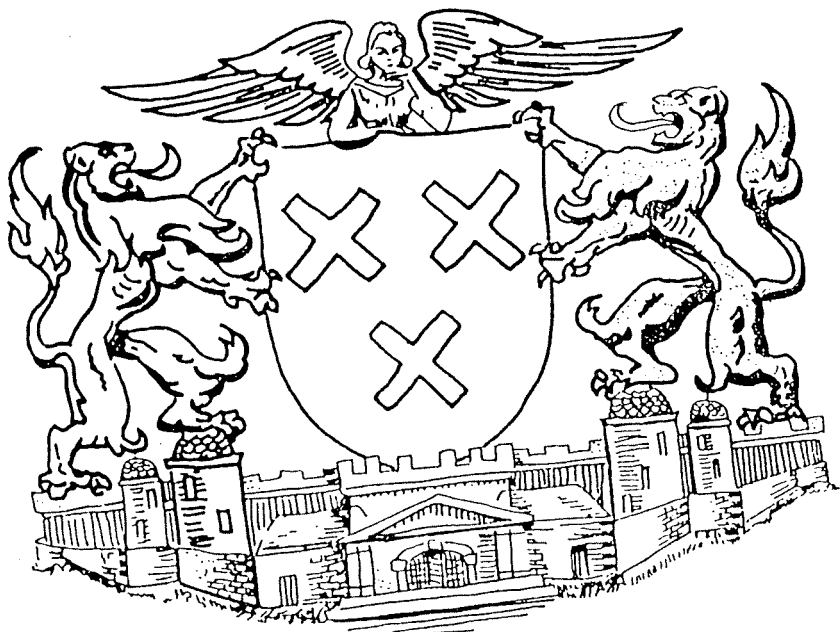
Fig.8. Het wapen van de stad Breda.
Uit: Th.E.van Goor, 'Beschrijving van Stadt en Lande van Breda', 's Gravenhage, 1744. p.46.

Als extra schildhouder werd aan de bovenzijde, gedeeltelijk afgedekt door het schild, een engel geplaatst met uitgespreide vleugels, de rechterarm leunend op het schild.

Onder het schild werd een burcht toegevoegd die ontleend zou zijn aan Duitse wapenzegels en een symbool is voor de wereldlijke macht van de Heren van Breda²⁴.

Dit wapen, dat vóór 1500 tot stand kwam, is nog steeds het stadswapen van Breda dat, evenals het Dinteloordse, in 1817 werd bevestigd door de Hoge Raad van Adel.

In de vijftiger jaren van onze eeuw heeft de stad een nieuwere versie van haar wapen laten maken.

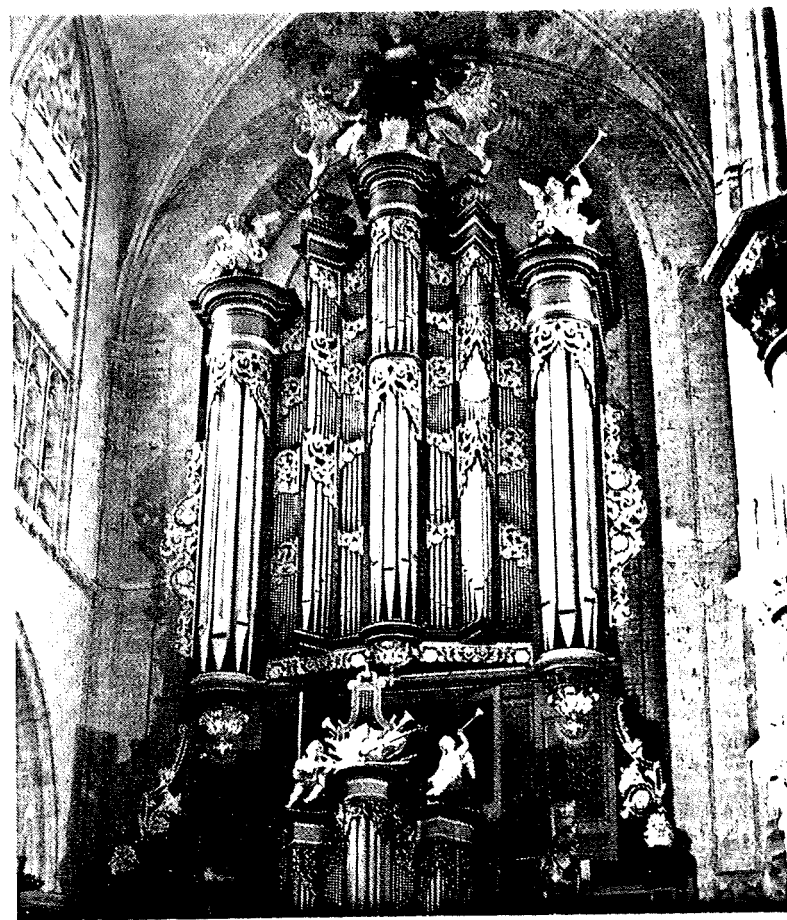

Fig. 9. De nieuwe versie van het Bredase gemeentewapen.

De symboliek van dit wapen wordt in een folder van de gemeente Breda als volgt omschreven: 'De drie St. Andrieskruisjes zouden wijzen op de garantie van rechtszekerheid gegeven door de Heer als rechter. De burcht is ontleend aan Duitse zegels. Zij stelt de wereldlijke macht van de Heren van Breda voor. Omstreeks de 15e eeuw zijn aan het wapen twee leeuwen als schildhouders toegevoegd. Deze zijn afkomstig van de leeuw van het wapen van Nassau. Dit geslacht verwierf in 1404 [sic] de heerlijkheid Breda en heeft diezelfde leeuw aan het Rijkswapen gegeven. De engel, die het schild steunt, is een symbool voor de waardigheid van Brabant.'

De mooiste afbeelding van dit wapen is te zien in de Grote Kerk van Breda, boven het orgel. Zoals U wellicht weet heeft deze kerk een langdurige restauratie ondergaan. Zowel buiten als binnen heeft men een gigantisch werk verricht.

Men heeft echter bij de restauratie van het wapen de exacte heraldische omschrijving van het wapen gevolgd en de drie schuinkruisjes uitgevoerd in zilver. Deze zilververf is reeds in korte tijd geoxideerd, zodat het rode schild thans drie zwarte schuinkruisjes draagt. Aangezien er een enorme steiger moet worden gebouwd om de drie kruisjes wit te maken, zal de huidige toestand nog wel even voortduren!

Fig. 10. Orgel met wapen in de Grote Kerk (Breda).

PRINS VAN ORANJE

Tot zover hebben we uit de Bredase geschiedenis voornamelijk die zaken gelicht welke direct of indirect van belang waren voor West-Brabant. Er is getracht om, in grote lijnen, de geschiedenis van ons gewest te schetsen. Breda speelt daarin een grote rol. In dit hoofdstuk komt een element aan de orde dat, over Breda en West-Brabant heen, geheel de Nederlanden aangaat: De oorsprong van de naam van ons koningshuis.

In dit verband is een opsomming van de eerste Nassau's gewenst. Engelbrecht I was Heer van Breda tussen 1403 en 1442. Hij werd opgevolgd door zijn zoon Jan IV van Nassau, die Heer van Breda was tussen 1442 en 1472.

Jan IV werd opgevolgd door zijn zoon Engelbrecht II van Nassau, Heer van Breda tussen 1472 en 1504. Deze Engelbrecht en vooral zijn vrouw Cimburga van Baden hebben zich ernstig ingespannen om te komen tot de bedijking van de Kruislandse polder (1487), gelegen ten zuidoosten van Steenberg. Hun huwelijk was kinderloos.

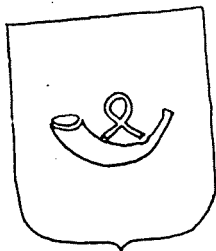
Een neef, Hendrik III van Nassau, volgde op en was Heer van Breda van 1504 tot 1538. Hendrik III was in tweede echt gehuwd met Claude van Chalon-Orange. Uit dit huwelijk werd in 1419 een zoon geboren, René, die in tegenstelling tot wat men zou verwachten, niet René van Nassau werd genoemd, maar in de geschiedenis als René van Chalon bekend is gebleven.

Deze René van Chalon erfde op elfjarige leeftijd van een oom van moederszijde het Prinsdom Orange en was dus Prins van Oranje. Hij was een goed krijgsman en stond reeds op jeugdige leeftijd in aanzien bij Keizer Karel V, voor wie hij verschillende keren tegen opstandige heren binnen het keizerrijk ten strijde is getrokken. In de slag bij St. Dizier in het noordoosten van Frankrijk is René gesneuveld. Hij was toen 25 jaar oud²⁵.

Men vermoed dat René van Chalon een voorgevoel moet hebben gehad, want slechts enkele dagen voor de fatale slag liet hij zijn testament opstellen. Hierin benoemde hij zijn neef, Willem van Nassau (de Zwijger) tot zijn enige en universele erfgenaam.

Willem de Zwijger werd, in volgorde van belangrijkheid van de titels welke hier van belang zijn: Prins van Oranje, Graaf van Nassau, Heer van Breda en Heer van Steenberg.

Het Prinsdom Oranje had een eigen wapen: een schild in goud met daarop een posthoorn in blauw.

Afb. 11. Wapen van het Prinsdom van Oranje.

PRINS PHILIPS-WILLEM EN HET PRINSENLAND

Na de gewelddadige dood van Willem van Oranje (1584) was zijn oudste zoon Philips-Willem zijn erfgenaam en erfde alle titels en functies.

Philips-Willem, geboren in 1554, werd in 1568 te Leuven, waar hij op school was, door Alva opgepakt en als gijzelaar naar Spanje overgebracht. Zijn verdere opvoeding en opleiding heeft hij daar gehad. Hij moet zich bijzonder eenzaam hebben gevoeld. De traumatische ervaringen in zijn jonge jaren zijn van grote invloed geweest op zijn persoonlijkheid.

Pas in 1596 kreeg hij van Philips II toestemming naar de Nederlanden terug te keren. De Spaanse koning wilde daarmee een periode van verzoeningsgezinde politiek ondersteunen.

Philips-Willem werd echter, met uitzondering van een paar korte bezoeken, niet toegelaten in de Noordelijke Nederlanden en verbleef de rest van zijn leven in Brabant (Diest, Breda, Brussel).

Hij heeft zich ingespannen om te komen tot de bedijking van het Prinsenland, waarmee de grondslag werd gelegd voor onze gemeente. Als Heer van Breda en Heer van Steenberg had hij daartoe het volste recht en was hij niet verplicht aan wie dan ook toestemming te vragen. Vanwege de oorlog tussen de Noordelijke Nederlanden en Spanje, dat de Zuidelijke Nederlanden bezet hield (80-jarige oorlog [1568-1648]) en waarbij het westen van ons Noord-Brabant nogal eens strijdtooneel was, besloot hij toch toestemming te vragen aan beide partijen. Beide gingen met zijn plannen accoord.

Voor de leiding van de inpoldering benoemde hij een bedijkingscollege bestaande uit een dijkgraaf (voorzitter) en gezworenen (beëdigde leden). Deze zelfde groep werd door hem tevens benoemd tot bestuurscollege van het nieuwe land (schout en schepenen) en hij gaf dit bestuur de bevoegdheid recht te spreken (schepenbank). Hierdoor werd het Prinsenland los gemaakt van de Heerlijkheid Steenberg waarvan het sinds 1458 deel uitmaakte. Deze afscheiding werd nog benadrukt door de bepaling dat beroep op de Prinsenlandse rechtspraak mogelijk was bij de hoofdrechtbank van Breda.

Het Prinsenland werd zelfstandig onder supervisie van de moederheerlijkheid Breda en was dus al autonoom op het moment dat de eerste spade voor de bedijkingswerken de grond in ging (1605).

HET WAPEN

De geschiedenis van Breda, voor zover die in grote lijnen betrekking heeft op het wapen van de stad en op de bestuurlijke indeling van West-Brabant, kan hier worden beëindigd.

De historie van Dinteloord kan in dit en volgende jaarboeken in zijn vele aspecten uitvoerig worden belicht.

We zullen ons nu beperken tot het wapen van Dinteloord.

Binnen het college van bestuur en schepenbank heeft men zich al in een vroeg

stadium beraden over een wapen, dat uiting moest geven aan de zelfstandigheid van Dinteloord. Men heeft overleg gevoerd met Breda en reeds op 6 augustus 1606 werd door het bestuur van die stad een machtiging verleend om gebruik te kunnen maken van de symbolen van Breda, in casu het 15e eeuwse klein zegel²⁶. (Zie bijlage A).

WAT IS EEN ZEGEL?

In een tijd dat nog zeer weinig mensen konden lezen en schrijven en handtekeningen nog nauwelijks in gebruik waren, werd aan officiële stukken als waarmerk van echtheid een zegel gehangen, zodanig bevestigd aan het document dat het niet verwijderd of vervangen kon worden zonder het papier te beschadigen of de zegel te vernielen.

Een zegel bestond uit was, waarin met een stempel het wapen van de heer, de stad of het dorp werd gedrukt. Deze zegels zijn de oudste bron van waaruit men de historie van wapens kan reconstrueren. Veelal waren in het stempel en dus ook in het zegel, verschillende vormen van arcering aangebracht, waarbij een bepaalde arcering een bepaalde kleur voorstelde. Hieruit is de kleurstelling van de oude wapens te achterhalen en tevens gaf de datering van het document het jaar aan waarin het zegel reeds, of nog, in gebruik was.

Toen men in boeken wapens begon af te beelden gebeurde dat in zwart-wit, waarbij eveneens de arcering werd toegepast (zie afbeelding 8).

Beschikte men over een tamelijk gecompliceerd wapen, zoals Breda, dan werd het zegel waarop het gehele wapen stond afgebeeld nogal fors van afmetingen. Dit was het zogenaamde 'groot zegel' dat gebruikt werd voor de zeer officiële stukken. Hiernaast kende men het 'klein zegel', ook wel 'zegel ter zaken' genoemd, waarmee eenvoudiger stukken gezegeld werden en waarop een vereenvoudigde versie van het wapen voorkwam. Zo beschikte ook de stad Breda over een groot- en klein zegel.

Het klein zegel van Breda toont een schild met drie schuinkruisjes, gehouden door een engel. De leeuwen en de burcht zijn hierop weggelaten.

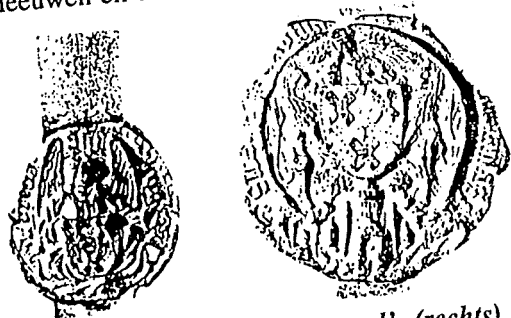

Fig.12. Het 'klein zegel' (links) en 'groot zegel' (rechts) van de stad Breda.

HET WAPEN

De voorstelling op dit zegel mocht door Dinteloord worden gebruikt als basis voor haar wapen. Schout en schepenen hebben, ook in overleg met Breda, in het centrum van het schild de posthoorn uit het wapen van Oranje geplaatst. Een zeer sprekend wapen, dat uiting gaf aan de banden met Oranje, Breda en Brabant.

We mogen aannemen dat de originele kleuren werden gehandhaafd. Immers het zou van weinig respect getuigen als men na verkregen toestemming voor het gebruik van het wapen van de moederheerlijkheid onmiddellijk de kleuren had veranderd. Men zou daarmee in één keer de band met Breda verbroken hebben. Dat kan nooit de bedoeling zijn geweest en is ook niet gebeurd.

Als we met deze gegevens het originele wapen van Dinteloord gaan reconstrueren dan komt, afgezien van de engel (waarover straks meer), een wapen in beeld met een schild in rood, daarop drie zilveren schuinkruisjes en in het centrum de blauwe posthoorn van Oranje.

Een consequent heraldicus zal bezwaar aanvoeren tegen deze kleurstelling. Een van de grondregels in de heraldiek is: geen metaal op metaal, dus geen goud (geel) op zilver (wit) en omgekeerd. Ook geen kleur op kleur.

Een blauwe posthoorn op een rood veld zou derhalve niet kunnen. Nochtans bij het napluizen van wapenboeken is mij gebleken dat kleur op kleur toch meer dan sporadisch voorkomt.

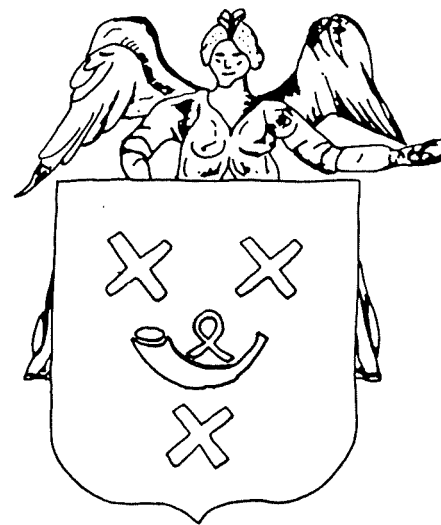

Fig.13. Het wapenschild van Dinteloord zoals dat waarschijnlijk in oorsprong is geweest.

LATERE ONTWIKKELINGEN

Het Dinteloordse wapen in de eerste twee eeuwen, is uitsluitend bekend in de vorm van zegels. Kleurafbeeldingen zijn nog niet aangetroffen, althans niet in de archieven.

In de ambtswoning van de Commissaris der Koningin in 's Hertogenbosch hangt een schilderij van F.de Groot uit 1803 waarop een landschap is afgebeeld met daarin, groot en centraal geplaatst, het wapen van het toenmalige district Prinsenland.

*Fig.14. Het wapen van het District Prinsenland
Schilderij van F.de Groot, 1803.*

Een rood schild met drie schuinkruisjes in zilver en centraal een posthoorn in zwart. Er zou verondersteld kunnen worden, dat op oudere, intussen verloren gegane kleurafbeeldingen, de hoorn in een zodanig donkere tint blauw was afgebeeld, dat na veroudering van de verf de indruk bestond dat de hoorn zwart was. Zwart wordt in de heraldiek ook beschouwd als kleur, dus ook dan hebben we te maken met kleur op kleur.

Er moet worden opgemerkt dat de hoorn op het schilderij in spiegelbeeld staat weergegeven. Hiervoor is vooralsnog geen verklaring te geven.

EEN NIEUW BEGIN

Na de Franse overheersing nam Nederland, toen nog één geheel met België, zijn plaats tussen de Westeuropese naties weer in. De Fransen hadden een door en door verarmd land achtergelaten. Er was veel te herstellen. In zulke tijden is de ambitie groot; men wil een nieuw begin maken. Het zal dan ook in den lande vreemd ontvangen zijn dat Koning Willem I al in 1814 een decreet uitvaardigde dat de registratie van de gemeentewapens betrof. De gemeenten moesten hun wapens ter bevestiging inzenden aan de Hoge Raad van Adel. Degenen die verzuimden hun wapen in te zenden zouden dat nadien niet meer mogen voeren. Met deze maatregel gaf de Nederlandse overheid te kennen dat zij de geest van de tijd niet verstond.

Frankrijk had in 1789 de storm van de revolutie over zich heen gekregen. Een opstand tegen de feodale en kerkelijke overheden, die sedert eeuwen hadden gezorgd dat de rijkdommen van het land terecht kwamen bij een kleine groep bevoorrechten, terwijl de bevolking in armoede moest leven. De ideeën van de Franse Revolutie: vrijheid, gelijkheid en broederschap, werden over West-Europa verspreid. Men geloofde dat een nieuw begin mogelijk moest zijn. Toch heeft het nog lange tijd geduurd voor de eerste stappen op de weg naar democratie werden gezet.

Toen Nederland in zijn eerste jaren van hernieuwde zelfstandigheid al direct werd geconfronteerd met een decreet aangaande de gemeentewapens moet dat voor de gemeentebesturen een koude douche zijn geweest. Men heeft het ervaren als een terugdraaien van de klok. Wapens waren immers altijd de symbolen van de adellijke, feodale wereld geweest.

We mogen niet veronderstellen dat de gemeentebesturen hun wapens wilden afschaffen, daarvoor waren die intussen toch te veel een teken van de plaatselijke gemeenschap geworden. De nadruk die er echter van hogerhand weer werd opgelegd gaf aanleiding tot wrevel. Veel gemeenten hebben de opdracht tot registratie naast zich neergelegd.

Landelijk werd door 66% van de gemeenten registratie aangevraagd. Brabant kende een percentage van 93%²⁷.

Wat de oorzaken waren van de hoge Brabantse score zou een interessant thema voor verder onderzoek kunnen zijn.

De aanvraag tot bevestiging van het wapen moest vergezeld gaan van een afbeelding en een beschrijving. Vele gemeenten hebben zich er vanaf gemaakt door het inzenden van hun stempel (zegel). Men vergat te vermelden hoe de kleurstelling van het wapen was; mogelijk wist men die ook niet meer!

De Hoge Raad van Adel heeft in zulke gevallen geen verdere navraag gedaan en op eigen initiatief de kleuren vastgesteld:
Goud en blauw, de rijkskleuren.

Zo is het ook Dinteloord vergaan (Zie bijlage B).

In de interessante en bijzonder goed geïllustreerde uitgave van W.A. van Ham's 'Wapens en Vlaggen van Noord-Brabant' is het frappant te zien hoeveel wapens in de kleuren goud en blauw tot op de dag van vandaag in onze provincie voorkomen. Een opvallend eenheids-recept dat hoognodig moet worden gecorrigeerd.

DE ENGEL

De engel is het wapenonderdeel dat tenslotte ook nog aan de orde moet komen. We kunnen niet om hem heen. 'Hem', U leest het goed! Volgens Van Dale is engel een mannelijk begrip, ondanks het gegeven dat de Dinteloordse engel in de loop van de tijd onmiskenbaar vrouwelijke vormen heeft gekregen.

Hij dus, komt in verschillende uitvoeringen voor. Meestal als een onnatuurlijk, houterig verschijnsel waarbij de ene keer de hupse, blote beentjes uitdagend buiten het schild uitsteken en een anatomisch gedrocht doen veronderstellen; een andere keer met keurige kwastjes naast het schild. Heel degelijk! Ook komen er tussenvormen voor, waarbij sprake is van juist zichtbare beentjes of een gewaad dat aan beide zijden te zien is.

Men heeft er duidelijk geen raad mee geweten. Evenals aartsvader Jacob heeft ook Dinteloord geworsteld met de engel!

Ook hier geen winnaar, wél een slachtoffer. Onze engel is tot een karikatuur verworpen. (Zie ook Bijlage C).

Dat het ook anders kan blijkt uit het achttiende eeuwse zegel van de Bredase weeskamer; zeer duidelijk ook afkomstig van het Bredase klein zegel.

Fig.15. Zegel van de weeskamer van Breda.

SAMENVATTING EN CONCLUSIE

Het Dinteloordse wapen heeft zijn wortels in het oude Brabant. Er zullen in het betrekkelijk jonge polderland van West-Brabant weinig gemeenten zijn met een wapen waarvan de historie zo ver teruggaat. Verbonden dus met Brabant, maar duidelijk ook met Breda, dat in de zeventiende eeuw de jonge telg heeft begeleid. Verbonden ook met het huis van Oranje.

Ons wapen in zijn originele kleuren geeft als het ware inzage in de historie van West-Brabant in het algemeen en in die van dit goede dorp in het bijzonder.

Het is jammer dat het Dinteloordse gemeentebestuur in 1814 met een achteraf te betreuren nonchalance aanleiding heeft gegeven tot een drastische verandering van de kleuren.

Deze gemeente zit intussen 179 jaar opgescheept met een historisch onjuist wapen. Het is echter niet te laat!

Nog steeds kunnen de kleuren naar hun historische juistheid en de engel in zijn waardigheid worden hersteld.

BIJLAGE A

Machtiging van de Stad Breda tot het gebruik van het klein zegel.

6 augustus 1606.

"Copie vuyt het VI artikele van zeekeren requeste overgegeven bij scouteth ende die vande Gerechte van Dinteloort, aende Edele heereb vande Rade van zyn furstelyke genade den prince van Orangien etc.
Item, dat myn Edele heeren believen te disponeren naer wat rechten ende costumen die van Sprincenlant int administreren vande justitie hun sullen hebben te reguleren, het zy eenige nyeuwe bij Uw Edele te maecken off eenige die op andere plaetzen worden geobserveert, ende waer sij bij appellatie zullen comen.
In margine deses stont geappostilleert.

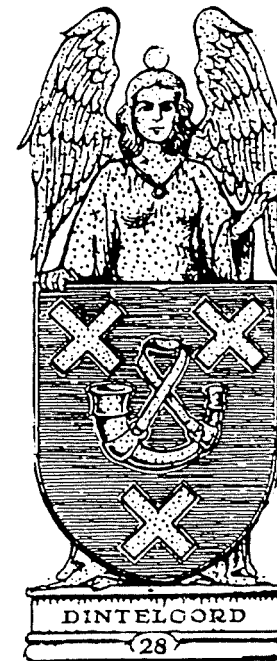
Die intentie en de wille van zyn furstelyke genade is ende men beveelt van zynre wegen, die Remonstranten te volgen ende te onderhouden binnen desen dorpe ende lande alsulcken rechten, costumen, stijl ende instantien als binnen die stad Breda tot noch toe gebruyct sijn geweest, ende hunne appellatien te doen releveren ende vervolgen voorde Hooftbancke deselver stede mitsgaders te gebruycken sulcken gewichte ende maten, tzij natte oft droge, alsset binnen die selve stede tot noch toe gebruyct syn geweest. Ende voort den Remonstranten gegeven voor eene wapene om te maecken een zegel ende andere merckteeken die wapen van Breda met eenen posthooren tusschen de drie cruijsen.

Onder deser copye stont:

Gecollationeert tegens zyn originele requeste, onderteeckent: Keeremans. Ende daer mede bevonden accorderende bij mij als secretsris der heerlyckheit van Dinteloort opten VI augusti 1606. Ende was ondertekent Rose."

BIJLAGE B

Voor de volledigheid moet hier melding worden gemaakt van een afwijken Dinteloords gemeentewapen, zoals aangetroffen in C. Druif 'Nederlands Gemeentewapens', Leeuwarden, 1965.

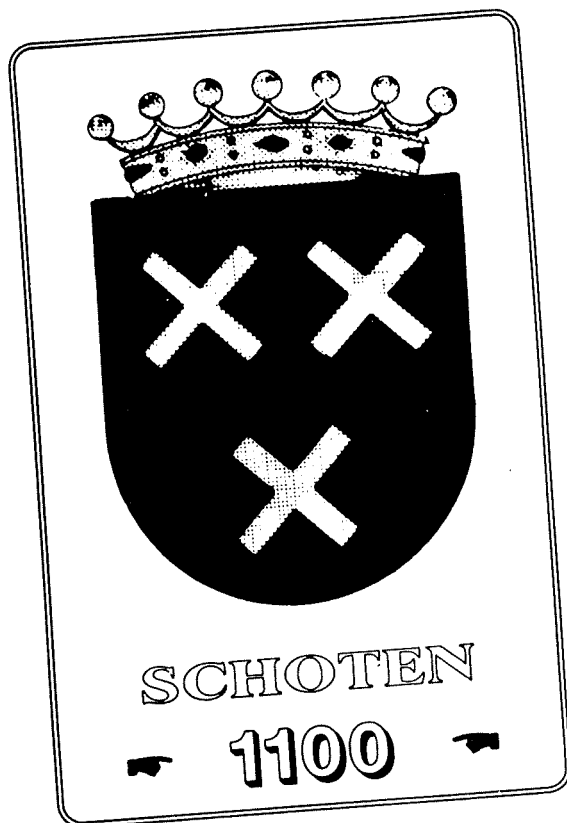
In een noot bij de beschrijving van dit wapen merkt Druif op:
'We hebben deze engel wel iets naar meer normale vormen afgebeeld dan in on officiële voorbeeld, op hetwelk deze figuur de zeer komische en daarom ook misplaatste indruk geeft van een door aan een touwtje te trekken, beweegbaar harlekijn'.

Hij slaat hiermee de spijker op de kop. Wanneer echter iedere schrijver van wapenboeken zijn persoonlijke voorkeur in het afbeelden van wapens laat prevaleren is de chaos compleet.

Wapenherziening moet op een andere manier!

BIJLAGE C

Wapen van de huidige gemeente Schoten (B).

VERANTWOORDING

De in dit artikel opgenomen kaartjes zijn van de hand van de schrijver. Ze zijn binnen het kader van dit artikel bedoeld als globale informatie aan de lezer; er kunnen derhalve geen bewijzen of conclusies, op welke wijze ook, uit worden afgeleid.

LITERATUUR

- BOEREN, Dr.P.C., *De Heren van Breda en Schoten*, (Leiden 1965)
CERUTTI, Mr.F.F.X., *Geschiedenis van Breda*, (Schiedam 1976)
DELAHAYE, A., 'Heerlijkheid en Heren van Zevenbergen', in: *Publikaties Archiveriaat Nassau-Brabant*, No.1 (1968).
HAM, W.A.van, 'De symbolen van gemeenten in Nassau-Brabant 2', in: *Publikaties Archiveriaat Nassau-Brabant*, No.61 (1983).
HAM, W.A.van, *Wapens en vlaggen van Noord-Brabant*, (1986).
MIJNSSSEN, Mej.D.C.J., *René van Chalon*, (1951).
RENES, J., *West-Brabant, een cultuurhistorisch landschapsonderzoek*, (1985).
SIERKSMA, Kl., *De gemeentewapens van Nederland*, Utrecht/Antwerpen (1960).
SMIT, Mr.J.P.W.A., *Het wapen van Breda*, in: *Oranjeboom II* (1949).

NOTEN

- 1) Hier en in het vervolg te lezen: de gemeente Dinteloord en Prinsenland, indien niet anders vermeld.
- 2) Van Ham, 1983, pp.19-21.
- 3) Cerutti, 1976, p.28.
- 4) Cerutti, 1976, p.29.
- 5) Renes, 1985, p.31.
- 6) Delahaye, 1968, p.7.
- 7) Delahaye, 1968, p.8.
- 8) Cerutti, 1976, p.30.
- 9) Boeren, 1965, p.72.
- 10) Boeren, 1965, p.72.
- 11) Boeren, 1965, p.68.
- 12) Cerutti, 1976, p.30.
- 13) Boeren, 1965, p.83.
- 14) Boeren, 1965, p.83.
- 15) Cerutti, 1976, p.34.
- 16) Cerutti, 1976, p.30.
- 17) Cerutti, 1976, p.30.
- 18) Cerutti, 1976, p.30.
- 19) Smit toont aan dat de oorspronkelijke kleuren van het wapen van Schoten rood en wit zijn geweest. pp.17-44.
- 20) Cerutti, 1976, p.53 a.w.
- 21) Cultuurhistorische gegevens ontleend aan Renes, 1985, a.w.
- 22) Renes, 1985, p.33.
- 23) Van Ham, 1986, p.74.
- 24) Sierksma, 1960, p.175.
- 25) Mijnsen, 1951, p.92.
- 26) Gemeentearchief Breda. Coll.Havermans, afd.IV-1 no.10 fol.68.
- 27) Van Ham, 1986, p.37.

Aan
het college van
burgemeester en wethouders
van de gemeente Dinteloord
en Prinsenland
Postbus 6
4671 AA DINTELOORD

Dinteloord, september 1993

Betreft: Uitvoering gemeentewapen.

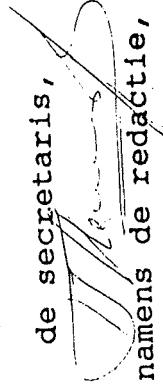
Geacht college,

Zoals u ongetwijfeld bekend zal zijn is in het onlangs verschenen eerste jaarboek van onze vereniging een artikel opgenomen betreffende het wapen van de gemeente Dinteloord en Prinsenland. In dat artikel wordt aangetoond dat onze gemeente al meer dan 175 jaar een wapen voert dat niet in overeenstemming is met datgene wat in 1606 werd toegekend.

Het bestuur van de "Nyen aanwas van Nassau" alsmede de redactie van het jaarboek doen bij deze een beroep op u stappen te ondernemen om te komen tot een opwaardering van ons gemeentewapen waarbij recht wordt gedaan aan oorsprong en ontwikkeling van het wapen dat met instemming van Philips-Willem aan de jonge jurisdictie van het Prinsenland werd verleend.

Hoogachtend,

de secretaris,

namens de redactie,

VANWEGE DEN KONING

De Hooge Raad van Adel, gebruik makende van de magt aan denzelven verleend, bij besluit van den 20sten Februarij 1816, bevestigt bij dezen de gemeente Dinteloord ingevolge het door haar gedaan verzoek, in het bezit van het navolgende wapen: zijnde van lazuur, beladen met een hooren en verzeld en chef van twee en en pointe van een Sint Andries-kruis, alles van goud, en het schild vastgehouden door een engel van goud.

Gedaan in 's-Gravenhage, den 16 July 1817.

NOORDBRABANTSE COMMISSIE VOOR WAPEN- EN VLAGGENKUNDE

van de Stichting Brabants Heem

secretariaat:

Purmerstraat 14,
5628 HE Eindhoven,
040 - 387911.

College van burgemeester en wethouders
Postbus 6
4671 AA Dinteloord

Uw kenmerk: -

Ons kenmerk: WB/DIN/1

Datum: 21 december 1994

Onderwerp: gemeentewapen

Geacht college,

In aansluiting op verzoeken van de cultuur-historische vereniging 'Nyen aenwas van Nassau' (september 1993) en van de archivaris van het Streekarchief Nassau-Brabant (21 maart 1994) verzoekt ook de Noordbrabantse Commissie voor Wapen- en Vlaggenkunde uw college alles in het werk te stellen om het wapen van uw gemeente te herstellen in: *in keel drie schuinkruisjes van zilver; in het schildhart een jachthoren van sabel, beslagen, gemond en gesnoerd van zilver. Het schild van achter gehouden door een engel van natuurlijke kleur, gekleed in een gewaad van zilver, geboord van goud.*

Dat het wapen op 16 juli 1817 door de Hoge Raad van Adel middels een massabesluit werd bevestigd en sedertdien door uw gemeente zo is gebruikt, kan niet als argument voor de juistheid of de historiciteit van het wapen worden gebruikt. Van het schrijven van de burgemeester uit 1815 is slechts bekend dat hij de oorsprong van het wapen niet kende. Gezien de afbeelding van het wapen moet hij een afdruk van het laatst in gebruik geweest zijnde schependoms- of dorpszegel hebben ingezonden. Omdat de burgemeester - evenals bijna al zijn collega's - verzuimde de kleuren aan te geven, werd het wapen in de rijkskleuren blauw en goud vastgesteld. Opvallend daarbij is dat ca. 1805 de juiste wapenkleuren nog wel bekend waren.

Wapen en kleuren zijn gebaseerd op het bevel van de Prins van Oranje als Baron van Breda uit 1606. Dinteloord moest toen o.m. een wapen gaan gebruiken en een zegel laten snijden met 'die wapen van Breda met een posthooren tusschen de drie cruijsen'. In Breda gebruikte men toen als 'wapen' - vroeger werden termen als wapen en zegel door elkaar gebruikt - eveneens een engel met het wapenschild voor zich. Conform genoemd besluit ontleende Dinteloord dus ook de kleuren aan die van Breda. Mogelijk is de horen van azuur [blauw] geweest, gesnoerd van keel [rood], zoals de Oranjes die hebben gevoerd. Evenzowel echter is de horen steeds in sabel [zwart] uitgevoerd geweest, als breuk en als *eigen* element van de dorpsgemeenschap. Die kleur zij dan ook te handhaven. Alhoewel de horen op het schilderij van ca. 1805 geheel van sabel [zwart] is, zou het beslag en de snoer in het wapen ter benadrukking van het eigen symbool en om esthetische redenen van zilver kunnen worden uitgevoerd.

Na een ruim 200-jarige traditie met de juiste kleuren, ging de gemeente vanaf 1817 - nu 177 jaar geleden - een foutief gekleurd wapen voeren, dat daarnaast ook nog primitief werd getekend [indien men die tekening tenminste vergelijkt met de fraaie en evenwichtige tekening van het Dinteloordse dorpszegel uit ca. 1700]. Al met al voldoende argumenten om tot de vaststelling van een historisch en heraldisch juist wapen over te gaan. Dat wapen kan dan in de toekomst ook nog als dorpswapen worden gebruikt, indien de gemeente bij de komende gemeentelijke herindeling haar zelfstandigheid zou verliezen.

Graag vernemen wij uw standpunt.

Met vriendelijke groet en hoogachting,
namens de commissie,

J.Th.M. Melssen, secretaris.

NOORDBRABANTSE COMMISSIE VOOR WAPEN- EN VLAGGENKUNDE

van de Stichting Brabants Heem

secretariaat:

Purmerstraat 14,
5628 HE Eindhoven,
040-387911.

Cultuur Historische Vereniging 'Nyen Aenwas van Nassau'
t.a.v. de heer J. Theunissen, secretaris
Westgroeneweg 50, 4671 CN Dinteloord

Uw kenmerk: -

Ons kenmerk: WB/DIN/3

Datum: 23 januari 1995

Onderwerp: gemeentewapen

Geachte heer Theunissen, geacht bestuur,

Naar aanleiding van uw schrijven van 21 januari jl. het volgende.

De schrijver A.J. van der Aa betrok zijn informatie veelal van burgemeesters, predikanten en pastoors, terwijl hij ook zeker correspondenten in verschillende regio's zal hebben gehad. Dat is bekend omdat soms briefjes van/aan hem in de archieven bewaard zijn gebleven. Jammer is dat bij Van der Aa niet de kleur van de horen wordt genoemd.

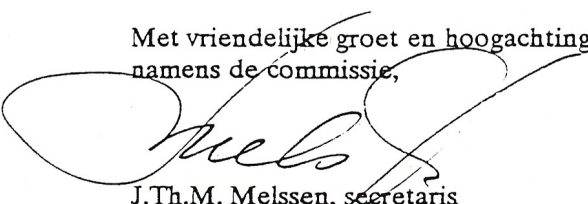
Dat de burgemeester uit ca. 1840 wel, en die uit 1815 niet, bekend was met de kleuren van het wapen kan natuurlijk heel goed. Ook al blijft het een hypothese, ik neem aan dat een burgemeester wel eens op het gouvernement kwam, d.w.z. het paleis van de gouverneur te 's-Hertogenbosch. Daar hingen de wapenschilderijen uit ca. 1805. Het 'Dinteloordse' schilderij kan bij zo'n gelegenheid door de burgemeester zijn gezien. Ook kan de gouverneur bij een bezoek aan de gemeente de burgemeester hebben ingelicht over het schilderij dat in 'zijn' paleis hing!

Overigens zal in 1815 niet alleen de 'geest van de tijd' een rol hebben gespeeld, ook de bestuurlijke reorganisaties en het 'meenemen' van de rechterlijke archieven - inclusief de zegelstempels - door de vrederechters in 1811 zullen duidelijk in het nadeel van de provisionele burgemeester zijn geweest, als deze al een autochtoon was. Daarbij kwamen in het begin van het Koninkrijk zoveel vragen op alle provisionele burgemeesters af, dat het voor deze - mede gezien het ontbreken van een deel van de archieven - onmogelijk moet zijn geweest diepgaand op een en ander in te gaan.

Ik dank u voor het afschrift van de tekst uit 1606 en voor het aanbod hiervan een fotografische reproductie te laten maken. Dat laatste is evenwel niet nodig, aan het afschrift heeft de commissie voldoende.

Zodra het college van uw gemeente heeft gereageerd, zal ik u daarover berichten.

Met vriendelijke groet en hoogachting,
namens de commissie,

J.Th.M. Melssen, secretaris

...drie dagen voor het net zo nat...
 ...nneer het vriest, de caravan net zo de kachel niet...
 ...samt Meesters de haar huidige...
 ...heeft ze al een...
 ...woning zou hebben geëist.
 Van der Heijden: „Het kan natuurlijk niet zo zijn dat je als je van elders komt, hier direct een woning krijgt. Ik ken nog meer mensen die om een betere woon-situatie zitten te springen en ge-woon moeten wachten.”

Onderhandelingen

De politie wilde gisteravond

ADVERTENTIE

T LEKKER PLEKSKE

odvariatie

WACK 1,75

de banketspecialiteiten

MONT BLANC-BOLTAARTJE met amandel-bavarois 9,50

APPELBEIGNETS per stuk 1,95 met amandelspijs en amarenkers

MARKET-PIERKOEKEN 4,95

Lekker Plekske, gewoon een lekkere dingen bakker!

...de draad kwijt. Daardoor moest de politierechter hem regelmatig onderbreken.

De communicatoestoornis onstond meteen bij het voordragen van het eerste feit. O. werd ervan verdacht dat hij vorig jaar een auto met een vals keuringsbewijs had verkocht. De Bergenaar stond meteen op zijn strepen. Hij zou nog liever een auto naar de sloop doen, dan een vals keu-

...was. Het was te vergeefs. Ook het tweede ten laste gelegde feit was stof voor discussie. Op 13 januari was een agent van de motorpolitie bij O. op onderzoek uitgegaan. Hij was daar dermate van geschrokken, dat hij de agent met een schop had bedreigd en hem de begeleidende tekst „Ik sla je kapot” had toegevoegd. Volgens de autohandelaar was de agent zonder te bellen de werf opgereden en had deze een onverwachte beweging naar zijn pi-

Kop koffie
 Dat aanvullende bewijs was niet aan de politierechter besteed. Hij zette sowieso vraagtekens bij O.'s verhaal. Zeker omdat deze de agent nog een kop koffie had aangeboden. „Dat doe je niet als je boos bent”, oordeelde hij.
 De eis van twee maanden cel vond de rechter buitensporig. Hij achtte de zaak met het valse keuringsbewijs niet bewezen. Een maand voorwaardelijk vond hij meer dan genoeg.

...tegenwoordig is er steeds meer werk voor het Bureau Vertrouwensarts. Steeds meer mensen die vermoeden dat er in hun omgeving kinderen mishandeld worden of zijn, bellen hierover op naar het bureau.
Terecht
 De afgelopen jaren nam het aantal meldingen gestaag toe. Vorig jaar waren er 1590, dit jaar worden het er meer. In de eerste helft van 1995 waren er 16,7 procent meer verontruste telefoontjes dan in 1994.

Misbruik
 Want ach...
 een werel...
 loze kind...
 gen, emot...
 seksuel...
 nergens h...
 nou uit ei...
 hulpverle...
 niet, de ou...
 „Mensen z...
 nou eens...
 met inces...
 men van...
 Zeeuwse...
 Daarom is...
 waarsarts...
 het zelf...
 word som...
 neel”, in...
 GGD, ze...
 een beetje...
 gevolgen v...

IJveraars voor restauratie gemeentewapen:
'Gewoon stukje cultureel erfgoed'

BN 23.11.1995

dóór Gwen van Loon

DINTELOORD - Burgemeester A. Schout een cultuurbarbaar? Zo ver willen Gerard van Saarloos en Frans Geers van de cultuurhistorische vereniging Nyen aenwas van Nassau in Dinteloord absoluut niet gaan, nu de gemeente geen geld beschikbaar stelt om het gemeentewapen in originele staat te herstellen. „We willen er geen halszaak van maken, maar het hoort gewoon bij ons culturele erfgoed”, zeggen ze desgevraagd.

geen zin meer heeft, snijdt geen hout. Juist als je wilt dat in het wapen van de nieuwe gemeente straks de originele kleuren van Dinteloord terugkomen, heb je alleen recht van spreken als je zorgt dat het voor die tijd heraldisch in orde is”, legt Geers uit. „De Hoge Raad moet het eerst aanpassen, anders gaat de gemeente haar bevoegdheden te buiten. Dit is de laatste kans om het vast te leggen in een wpendiploma.”

Foto Oscar van Beest

Afwijzing
 De bal ging aan het rollen toen de oud-archivaris van Bergen op Zoom, Wim van Ham, het originele wapen vond. Het stuk waarin het wapen aan de gemeente wordt toegekend is gevonden in het archief van Breda. Al in augustus 1994 kaartten Geers en Van Saarloos de zaak aan bij het college. Dat reageerde afwijzend. Daarom zochten ze steun bij de Noordbrabantse Commissie voor Wapen- en Vlaggenkunde. Opnieuw kwam er een afwijzing. Dinsdag strandde de derde poging om aandacht te vragen voor deze zaak.

De VVD-fractie stelde deze week in de raadsvergadering voor 1500 gulden uit te trekken voor de restauratie. Maar een nipte meerderheid wees de suggestie af. Niet vanwege de kosten, maar omdat het wapen geen betekenis meer zou hebben met de gemeentelijke herindeling in zicht.

Onbedoeld
 „De gemeente heeft juist nu nog de kans om de misser uit het verleden recht te zetten. Die fout is er toen onbedoeld ingeslopen. Het argument dat het

tijd schrijft koning Willem I alle gemeenten aan om ervoor te zorgen dat hun wapen opnieuw kan worden geregistreerd. „Het was in de tijd na de Franse Revolutie en de meeste landgenoten hadden afgerekend met de adel en de geestelijkheid. De gemeenten vonden het dan ook feodaal dat de koning met zoiets voor de draad kwam”, vertelt Geers.

senteerden het optima forma en sommige, waaronder Dinteloord, stuurden alleen een briefje met een inktstempel van het wapen. De Hoge Raad van Adel moest de wapens opnieuw toekennen. In arren moede werd bij de laatste categorie wel het wapen in de juiste vorm toegekend, maar de beeltenis werd voortaan afgedrukt in de rijkskleuren blauw en goud.”

Gorzenland
 Oorsponkelijk had het wapen een rood schild met drie zilveren Andrieskruizen, zoals Breda met in het midden een blauwe posthoorn. Dat het wapen van Breda in dat van Dinteloord voorkomt, komt doordat Philips-Willem, de oudste zoon van Willem van Oranje en heer van Breda, gerechtigd was Gorzenland in 1605 te laten bedijken.
 Het tweetal geeft de moed nog niet op. „Desnoods moeten we het uit eigen zak betalen. Maar we hadden het een aardige geste gevonden als de gemeente ons tegemoet was gekomen. Als je het de raadsleden op de man af had gevraagd, denk ik zelfs dat we wel steun hadden gekregen”, meent Van Saarloos.

„Veel gemeenten reageerden niet op de oproep, andere pre-

Wat is het geval? Na de Franse

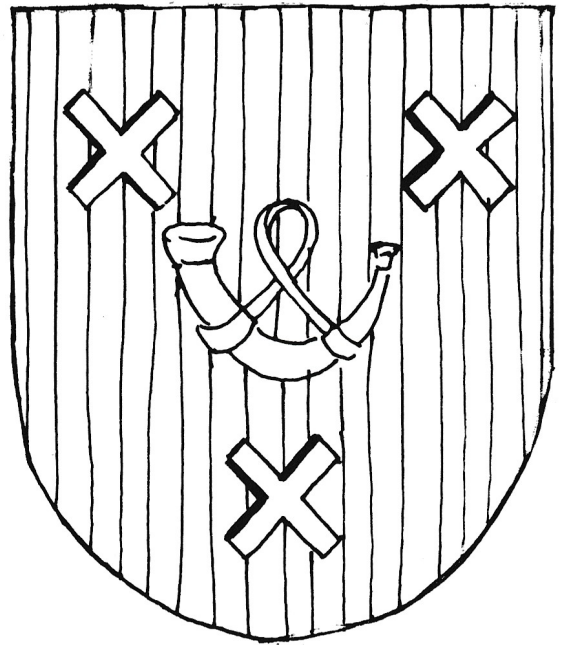
Antwoor
 Want nog...
 kinderen...
 soms he...
 wordt inge...
 reau Vertr...
 medewerke...
 gen kunnen...
 ook werd o...
 hulp geroe...
 het naakte...
 voor: stuk...
 bellen er...
 meer men...
 mishandelin...

ADV

Donc...
 Than...
 Gevu...
 Real...
 in a real...
DAI
 Markt...
 016

181579H

Clacken op de belst en den grootte

NOORDBRABANTSE COMMISSIE VOOR WAPEN- EN VLAGGENKUNDE

van de Stichting Brabants Heem

secretariaat:
Purmerstraat 14,
5628 HE Eindhoven,
040 - 387911.

Cultuur Historische Vereniging 'Nyen Aenwas van Nassau'
t.a.v. de heer J. Theunissen, secretaris
Westgroeneweg 50, 4671 CN Dinteloord

Uw kenmerk: -
Ons kenmerk: WB/DIN/4
Datum: 30 januari 1995
Onderwerp: gemeentewapen

Geachte bestuur, geachte heer Theunissen,

Ingesloten doe ik u een kopie van het schrijven van b & w van uw gemeente toekomen. Dit antwoord was te verwachten.

Jammer is dat het college de brief niet 'goed' heeft gelezen. De commissie reikte immers de mogelijkheid aan om het herstelde wapen straks als dorpswapen te gaan voeren, terwijl het college steeds als argument voor het niet wijzigen o.m. het niet voortbestaan van de gemeente blijft gebruiken.

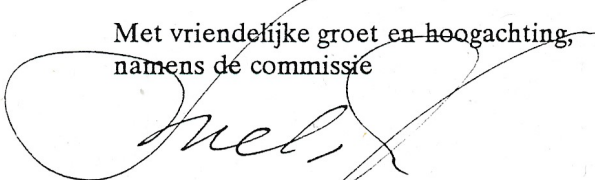
Naar de mening van de commissie kunt u zeker nog twee wegen bewandelen. Deze kunt u het beste zelf inschatten omdat u lokaal en regionaal veel beter op de hoogte bent dan de Noordbrabantse Commissie.

Aan de ene kant zou u kunnen proberen raadsleden voor uw standpunt 'over te halen'. Van uw vereniging zullen toch wel enige raadsleden lid zijn? Die kunnen dan vanuit de raad vragen stellen of zelfs 'druk' uitoefenen op het college.

Anderzijds kan straks, na de herindeling, het nieuwe gemeentebestuur worden gevraagd het herstelde wapen als dorpswapen vast te stellen. Dat zou bijvoorbeeld kunnen middels een dorpsraad, als die er een komt. De voorbereidingen daarvoor kunnen al vóór de samenvoeging worden gedaan. Bij de gemeente Oss hebben zo onlangs de dorpen Haren, Macharen en Berghem en de stad Megen afzonderlijke dorpswapens verkregen. In het algemeen is 'men' bij herindeling wel bereid wat voor een 'toegevoegde' gemeente te doen.

Ik hoop u hiermee voldoende te hebben ingelicht.

Met vriendelijke groet en hoogachting,
namens de commissie

J.Th.M. Melssen, secretaris

Bijlage: brief van b & w van 24 januari 1995

adv. 27/10/95

Cultuur Historische Vereniging
'Nyen Aenwas van Nassau'
Secr. J. Theunissen
Westgroeneweg 50
4671 CN DINTELOORD

Noordbrabantse Commissie voor Wapen- en Vlaggenkunde
van de Stichting Brabants Heem
Secr. Purmerstraat 14
5628 HE EINDHOVEN

Dinteloord, 26 oktober 1995

Mijne Heren,

Sinds onze briefwisseling over de aanpassing van ons gemeentewapen helaas moest worden beëindigd vanwege een afwijzende beschikking door het college van Burgemeester en Wethouders zijn er hier ten onzent toch weer enige activiteiten ontwikkeld.

Deze inspanningen hebben geresulteerd in een meer positieve opstelling van voornoemd college.

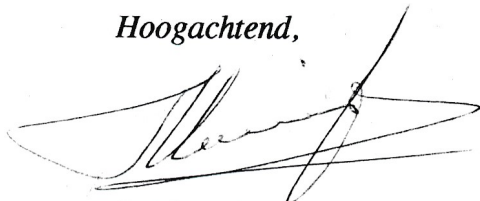
Via de gemeentesecretaris bereikte ons de vraag of de Cultuur Historische Vereniging over informatie beschikt omtrent de kosten, verbonden aan een wapenherziening.

Wij moesten daarop het antwoord schuldig blijven, reden waarom wij deze vraag aan u voorleggen. Wellicht zijn u recente voorbeelden bekend.

- * Wat kunnen - bij benadering - de kosten zijn die door de Hoge Raad van Adel in rekening zullen worden gebracht;
- * Wat zijn de kosten voor het ontwerpen van een nieuwe - heraldisch juiste - engel;
- * Wat zijn uw kosten.

U reeds bij voorbaat dankend voor uw medewerking, verblijf ik met vriendelijke groet.

Hoogachtend,

J. Theunissen,
Secretaris.

NOORDBRABANTSE COMMISSIE VOOR WAPEN- EN VLAGGENKUNDE

van de Stichting Brabants Heem

secretariaat:

Purmerstraat 14,

5628 HE Eindhoven, telefoonnummer gewijzigd: 040.2382911.

040 - 387911.

Cultuur Historische Vereniging 'Nyen Aenwas van Nassau'
p/a Westgroeneweg 50
4671 CN Dinteloord

Uw kenmerk: -

Ons kenmerk: 95/WB/DIN 5

Datum: 2 november 1995

Onderwerp: kosten gemeentewapen

Geachte bestuur, geachte heer Theunissen,

In antwoord op uw verzoek van 26 oktober jl. het volgende.

Wat de *kosten* betreft kan ik u het volgende meedelen. Volgens de secretaris van de Hoge Raad van Adel zullen de kosten van een wapendiploma ongeveer 1000 gulden bedragen. Een en ander is afhankelijk van de ingewikkeldheid van de tekening.

Over de *engel* wil ik nog het volgende opmerken.

Eén heraldisch juiste engel bestaat niet. Iedere wapentekenaar zal de engel iets eigens geven omdat hij/zij in een eigen stijl tekent.

Het is o.i. niet nodig om voor de aanvraag van een nieuw wapen een kostbare tekening [het gaat toch wel om honderden gulden] te laten maken door een wapentekenaar. Ik heb geprobeerd een tweetal schetsen te maken op basis van de tekening van Druif, die weliswaar afwijkt van de tekening van het wapendiploma doch waarvan de engel wel correspondeert met de tekst uit dat diploma 'vastgehouden door een engel'. Beide tekeningen voldoen aan de wapenomschrijving uit onze brief aan uw college.

Het lijkt niet zinvol de engel in kleermakerszit als schildhouder te gebruiken. Dat is wel de oudste vorm van de engel op het zegel van Dinteloord, doch zo'n engel wordt door de Hoge Raad van Adel niet als een schildhouder gezien [telefonische mededeling 30.10.1995].

In de ene tekening kan de engel nog een *schijf* in de uitgestrekte hand worden gegeven. Die heb ik weggelaten omdat nog steeds niet duidelijk is wat de engel precies in zijn hand houdt en omdat m.i. de engel oorspronkelijk - op het oudste zegel waarop hij voorkomt - niets in zijn hand hield. Het 'knotje' op het haar - zie hetzelfde zegel - verwordt op latere zegels tot een heuse schijf of bol, doch is m.i. oorspronkelijk een onderdeel van een haarkroon met ster of kruisje [zie voorbeelden]. Dat ligt m.i. meer voor de hand dan een haarknot [het 17de-eeuwse zegel van Sint-Michielsgestel kent een soortgelijk probleem].

Alhoewel op de oudste zegels de horen niet beslagen lijkt, is het toch zinvol zulks op de tekening wel te doen. Een en ander dient dus nog nader te worden vastgesteld, waarna de wapenomschrijving definitief kan worden aangepast.

Het college kan de ingekleurde tekening(en) voorleggen aan de gemeenteraad, die daarna besluit. De door de raad vastgestelde, ingekleurde tekening kan ook worden gevoegd bij de aanvraag om een nieuw wapen aan de Koningin. Indien het college een soortgelijke engel als in de schetstekening wenst, dient dat in dat schrijven duidelijk te worden vermeld.

Voordat het college van B & W een voorstel aan de gemeenteraad doet, is het verstandig de Hoge Raad van Adel te polsen over de haalbaarheid. Dat college zal mogelijk - en misschien wel waarschijnlijk - met eigen aanpassingen danwel een eigen voorstel komen, zoals een medewerker van de Hoge Raad al telefonisch liet doorschemeren. De commissie hoopt dat het college van b & w zich daardoor niet uit het veld zal laten slaan.

Tenslotte wil ik opmerken dat de commissie graag kopieën van de gemeente van alle relevante stukken ontvangt, zoals de correspondentie over het wapen met de Hoge Raad van Adel, met u enz., het voorstel van b & w aan de raad, het raadsbesluit, de aanvraag aan Hare Majesteit e.d. Ook wordt t.z.t. een kleurenfoto van het wapendiploma op prijs gesteld. Dat is voor de commissie van belang om te toetsen of het uiteindelijke resultaat ook correspondeert met de aanvraag.

De commissie hoopt ook dat het college ook de huidige - en volgens deskundige nietszeggende - vlag zal doen aanpassen.

Met vriendelijke groet en hoogachting,

J.Th.M. Melssen, secretaris.

P.S. Het copyright van de twee bijgevoegde tekeningen berust vooralsnog bij ondergetekende. Ik hoor wel van u welke tekening u wenst en met welke aanpassingen.

gemeente Steenbergen

Bezoekadres: Buiten de Veste 1 | 4652 GA Steenbergen | t: 14 0167 | e: info@gemeente-steenbergen.nl

[Home](#) | [contact](#) | [vraag en antwoord](#) | [english](#) | [deutsch](#) | [italiano](#) | [francais](#) | [vacatures](#) | [help](#) | [links](#) | [sitemap](#) | [Voorleeshulp](#) | [Proclaimer](#) | tekst [A](#) [A](#) [A](#)

Zoeken

home > content > u bent hier

- [AED informatie!](#)
- [Ideeënbus!](#)
- [Vragen aan de gemeente! Steenbergen heeft Antwoord !](#)
- [Actueel](#)
- [Bestuur en organisatie](#)
- [Digitaal loket](#)
- [Gemeentelijke dienstverlening](#)
- [Haal uw gemeente in huis!](#)
- [Ondernemen](#)
- [Over Steenbergen](#)
  - [Monumenten](#)
  - [Folders en flyers gemeente Steenbergen](#)
  - [Brabantse Wal Dag](#)
  - [Kernen](#)
  - [Cijfers](#)
  - [Recreatie & toerisme](#)
  - [Kunst & cultuur](#)
  - [Steenbergen Millenniumgemeente](#)
  - [Projecten & plannen](#)
  - [Visie & beleid](#)
  - [Gemeentehuis & gemeenteterrein](#)
  - [Gemeentewapen & vlaggen](#)
  - [Media](#)
  - [Belangrijke telefoonnummers](#)
- [Projecten en Herinrichtingen](#)
- [Sport](#)
- [Verslagen gemeenteraad](#)
- [Werk en inkomen](#)
- [Wonen en leven](#)

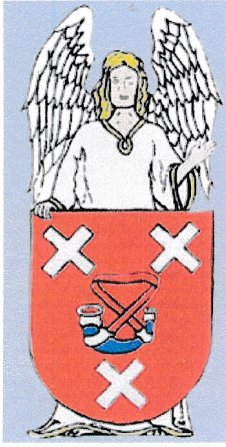
[Home](#) » [Over Steenbergen](#) » [Gemeentewapen & vlaggen](#)

Wapen en vlag van Dinteloord

Naast wapen en vlag van de gemeente Steenbergen heeft de raad op 30 oktober 1997 vastgesteld dat de kernen Dinteloord, Nieuw-vossemeer en Steenbergen ieder ook nog een eigen dorps-, cq stadswapen en een eigen dorps- dan wel stadsvlag mogen voeren.

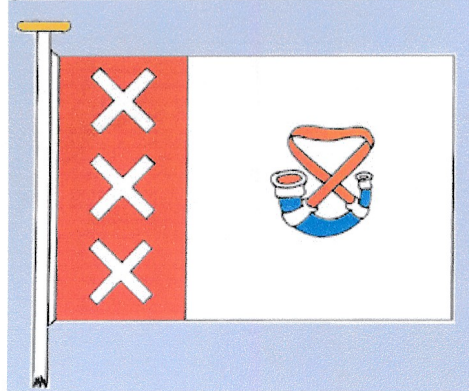
Het dorpswapen van Dinteloord dateert uit 1606. De schepbank van Dinteloord ging toen gebruikmaken van een wapenschild, gedragen door een engel. Ter onderscheid van het wapen van Breda werd als breukteken een hoorn uit het wapen van het prinsdom Oranje in het schildhart aangebracht. De wapenkleuren komen overeen met die van het wapen van Breda. Veel later, rond 1817 werd het wapen blauw van kleur en kreeg de engel een zeer kort tuniek met korte mouwen en een penning in de linkerhand. Vanaf oktober 1997 is het wapen van Dinteloord weer in ere hersteld, zij het nu als een dorpswapen. De engel draagt weer een lang en ruimhangend gewaad en de schildkleur is rood.

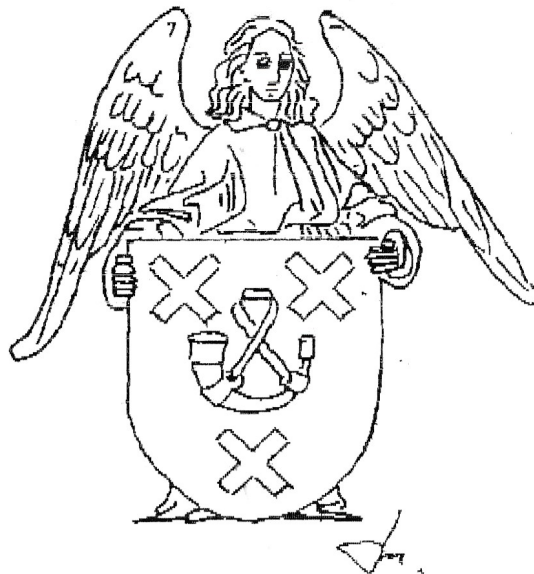
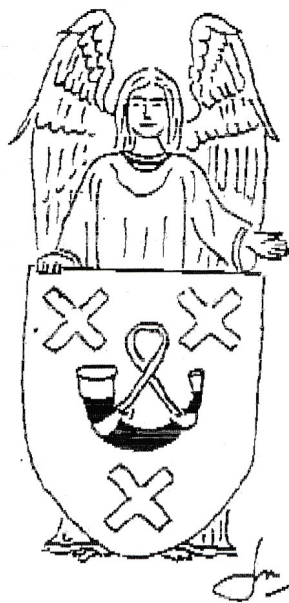
Een nieuwe dorpsvlag voor Dinteloord

Met het in ere herstellen van het oude wapen van Dinteloord ontstond ook de noodzaak om te komen tot een nieuwe dorpsvlag. Immers de oude Dinteloordse vlag verwees naar de kleuren, vooral het Nassau-blauw uit het toenmalige wapen. De nieuwe dorpsvlag toont de drie schuinkruisjes uit het wapen op een rode baan. In het uitwaaierende witte gedeelte van de vlag komt de jachthoorn uit het wapen terug.

Banner 1
Banner 2
Banner 3
Banner 4

© 2011 gemeente
Steenbergen
steenbergen staat u sterk

onw 27-1-95

GEMEENTE DINTELOORD EN PRINSENLAND

Postbus 6
4670 AA Dinteloord

Bezoekadres:
Westvoorstraat 1

Telefoon 01672-3944
Telefax 01672-4474

uw brief van :
uw kenmerk : 21 december 1994
ons kenmerk : 94-3424
datum : 24 januari 1995
verzonden :
onderwerp : gemeentewapen

Aan
Noordbrabantse Commissie voor Wapen- en
Vlaggenkunde
p.a. de heer J. Th. M. Melssen
Prumerstraat 14
5628 HE Eindhoven

Geachte heer Melssen,

Op bovengenoemde datum heeft u het verzoek gedaan om tot vaststelling van een historisch en heraldisch juist gemeentewapen over te gaan.

Zoals u bekend is hebben wij het verzoek van de Cultuur Historische Vereniging "Nijen aenwas van Nassau" om het gemeentewapen te wijzigen niet ingewilligd omdat het wapen al meer dan 175 jaar in zijn huidige vorm en kleur gebruikt wordt.

Gezien het bovenstaande en gelet op het feit dat onze gemeente binnen niet al te lange tijd te maken krijgt met een gemeentelijke herindeling hebben wij besloten de raad geen voorstel te doen.

Hoogachtend,

Burgemeester en wethouders van Dinteloord en Prinsenland,
de secretaris,

A.C. van der Corput

A. Schout

Bijl. :
Typ. : BR.007/FH
i.a.a. :

GEMEENTE DINTELOORD EN PRINSENLAND

Postbus 6
4670 AA Dinteloord

Bezoekadres:
Westvoorstraat 1

Telefoon 01672-3944
Telefax 01672-4474

uw brief van : 8 maart 1996
uw kenmerk : WB/rap/1
ons kenmerk : 96-780
datum : 27 maart 1996
verzonden : **29 MAART 1996**
onderwerp : rapport wapens

Aan
Noordbrabantse Commissie voor
Wapen- en Vlaggenkunde
Purmerstraat 14
5628 HE EINDHOVEN

Geachte heren,

Met belangstelling hebben wij kennis genomen van uw rapport betreffende de herziening van de gemeentewapens en de instelling van dorpswapens in het samenwerkingsgebied Westelijk Noord-Brabant. Aangezien onze gemeente naar alle waarschijnlijkheid op 1 januari 1997 zal worden samengevoegd met de gemeenten Steenberg en Nieuw-Vossemeer, zal het wapen van onze gemeente komen te vervallen. Of het huidige gemeentewapen al dan niet in gewijzigde vorm zal blijven bestaan als dorpswapen, is een aangelegenheid waarover de nieuwe gemeenteraad te zijner tijd een uitspraak zal moeten doen, zoals u in uw rapport heeft aangegeven. Wij gaan ervan uit dat dit onderwerp in de besprekingen in het kader van de gemeentelijke herindeling aan de orde zal komen.

Hoogachtend,

Burgemeester en wethouders van Dinteloord en Prinsenland,
de secretaris,

de burgemeester,

A.C. van der Corput

A. Schout

Bijl.
Typ.
i.a.a.

BR.361/TM